

UNIVERSITAT DE BARCELONA

**DEPARTAMENT DE TEORIA I HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ
FACULTAT DE PEDAGOGIA**

Programa de Doctorat Psicologia. Universitat de Girona
Bienni 96-98

**LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA INFÀNCIA A LA CIUTAT:
ESTUDI SOBRE L'EXPERIÈNCIA DE L'AJUNTAMENT
DE SANT FELIU DE LLOBREGAT**

Tesi doctoral presentada per:

Anna Novella Cámara

Directors de tesi:

Josep M. Puig Rovira

Jaume Trilla Bernet

Barcelona, setembre 2005

3.3 CONSOLIDACIÓ DEL PROJECTE

En aquest estudi ens hem proposat aprofundir en el projecte “La participació dels infants a la ciutat” durant el període que va de 1999 a 2004, que correspon a sis anys de l'experiència. En els apartats anteriors hem analitzat què van suposar les transformacions i millores durant els dos primers anys del projecte (1998-1999) i, en aquest, ens proposem analitzar les transformacions i millores introduïdes en els quatre anys restants, és a dir, en el període que va del 2000 al 2004.

El projecte inicial s'ha anat transformant any rere any a partir d'un procés en què les propostes i innovacions que se suggerien es comprovaven i es desenvolupaven en la pròpia pràctica (Elliott, 1990). Aquest procés ha suposat que, a l'inici de cada nova edició del projecte, s'obrissin diferents espais de deliberació i definició conjunta per concretar les orientacions per a l'acció a partir de l'anàlisi i interpretació de la pràctica que fèiem tots els agents que hi participàvem. A partir d'aquí que es concretava la proposta de projecte i les modificacions de les sessions didàctiques que s'havien de desenvolupar a les aules de cinquè.

Aquest capítol és novament un exercici de retrospecció de la pràctica, però, a diferència dels dos capítols anteriors, on hem descrit amb detall el procés seguit en cada una de les experiències, ara ens proposem fer-ho des de l'anàlisi dels elements de la pràctica sobre els quals vam anar reflexionant i donant forma a l'acció, i han suposat les diferents propostes de canvi. Per aquest motiu, hem organitzat el capítol en tres blocs, que ens aniran endinsant en el que creiem que són alguns dels elements que han consolidat l'experiència.

- *Triangulació de les valoracions dels agents implicats en la segona edició del projecte.* En aquest bloc analitzarem els elements de l'acció de la tercera edició del projecte (curs 1999-2000) que s'havien de redefinir. A partir de la triangulació de les valoracions dels agents implicats en l'experiència, es van identificar els elements s'havien de reajustar amb vista a la nova edició. Aquest procés d'identificació de les necessitats es produïa en cada nova edició i ens preparava per a la recerca de noves respostes.
- *Evolució dels elements implicats en la definició i planificació del projecte.* A partir del primer bloc de continguts, ens endinsarem en una sèrie de transformacions de

caràcter general que eren referents en la proposta de projecte. Aquestes transformacions havien d'orientar la pràctica a les aules.

- *Aplicació del projecte a les aules i reconstrucció en l'acció.* En aquest bloc analitzarem l'evolució que han tingut els elements que són més presents en la fase de desenvolupament del projecte durant les quatre sessions a l'aula. A partir de l'anàlisi del material didàctic, aprofundirem en les decisions pedagògiques que es van prendre en el procés de consolidació del projecte.

A continuació, descriurem cada una d'aquestes transformacions, les quals han suposat la consolidació del projecte "La participació dels infants a la ciutat" durant el període 2000-2004.

3.3.1 TRIANGULACIÓ DE LES VALORACIONS DELS AGENTS IMPLICATS EN LA SEGONA EDICIÓ DEL PROJECTE

Abans d'identificar les transformacions que es van donar en les diferents revisions de la proposta de projecte i les modificacions introduïdes en l'acció a l'aula, volem presentar els elements de millora que es van identificar a la segona edició (curs 1999-2000). Aquests elements van servir per preparar el disseny i la planificació del que va ser la tercera edició del projecte (curs 2000-2001). Els resultats de la triangulació de les valoracions dels agents participants en la segona edició del projecte ens van permetre conèixer els elements que van ser qüestionats i aquells que van passar a formar part del desenvolupament del projecte.

La identificació d'aquests elements de millora i optimització es va produir en els espais de treball deliberatiu, on s'anализava, amb el conjunt dels agents implicats, els referents per a la tercera edició del projecte.

A partir de la valoració dels agents implicats en la segona experiència, l'equip central vam identificar els elements clau per dissenyar la tercera edició del projecte. Els agents van proposar algunes transformacions que consideraven que optimitzarien l'experiència i els objectius proposats. A continuació, detallarem els elements que, segons els participants, s'havien de redefinir:

- *Predomini excessiu de l'elecció del representant al Consell d'Infants a les sessions*

Els continguts que es pretenien treballar en cada sessió es van veure desplaçats a un segon terme pels continguts de les dues últimes sessions. De manera que els nens i les nenes relacionaven els continguts de treball amb l'elecció del representant i no establien altres relacions, ni veien altres utilitats als continguts. Considerem que en la dinàmica generada, potser pels elements de motivació que vam introduir, es va provocar que a les classes es generés un clima massa competitiu, com van assenyalar tutors i monitors, on l'objectiu principal dels infants era esbrinar qui sortiria escollit, traient interès a altres elements. Calia suavitzar, doncs, la presència d'aquest tema al llarg de les sessions i abordar-lo amb deteniment a l'última sessió.

- *Revisió dels blocs temàtics per aprofundir en els objectius proposats en el projecte per potenciar la participació infantil*

El treball en valors que hi havia en l'ideari del projecte havia quedat eclipsat per la resignificació que els nens i les nenes li havien donat a causa de l'excessiva presència de continguts relacionats amb el Consell d'Infants. A més, en aquesta edició, els continguts relacionats amb els drets dels infants s'havien treballat amb els tutors. Tanmateix, tant els monitors com l'equip central vam coincidir a assenyalar que no s'havien treballat amb profunditat. Per tant, calia redefinir els blocs temàtics per tal d'aprofundir-hi d'igual manera, donant-los un valor i un pes molt similar i reconeixent-ne la importància per a la convivència de les persones i també per al funcionament del Consell d'Infants.

- *Introducció de dinàmiques més suggeridores i atractives*

En les valoracions, els nens i les nenes comentaven que xerraven massa estona i que no els agradava¹⁶⁴ donar voltes al mateix tema. Els tutors també assenyalaven que hi havia moltes activitats orals i que calia introduir diferents dinàmiques que permetessin canvis de ritme a l'hora de treballar. En relació amb això, creïem que també haviem de posar més èmfasi en el treball amb els monitors, perquè, tot i que vam definir conjuntament diferents estratègies per introduir els mateixos continguts de treball i diferents moments per canviar el ritme de les sessions, els infants i els mestres ens informaven que aquest aspecte no s'havia assolit del tot. Així doncs, calia replantejar-nos les dinàmiques de les activitats i incorporar alguna sessió més àgil i lúdica que suposés una mica de joc o activitats que requerissin una major acció i implicació per part dels nens i les nenes. Ara bé, aquest nou repte demanava una implicació directa de tots els agents i un treball molt més acurat

¹⁶⁴ Cal dir que en la primera edició del projecte, els nens i les nenes manifestaven que un dels aspectes que menys els havien agradat era que havien d'escriure massa. En aquesta edició, tot i que la nostra intenció era establir diferents moments de treball, els infants van tenir la sensació que hi ha havia massa activitats orals. I tampoc no els va agradar.

quant a la preparació conjunta de les sessions, ja que calia pensar molt bé quines activitats podien ajustar-se a la dinàmica d'una aula i les possibilitats d'aplicació.

- *Incorporació de referents més propers als nens i les nenes*

En el treball conjunt amb l'equip de monitors es va buscar la forma d'introduir aspectes significatius per als nens i les nenes. Potser la manera de buscar-los des del que proposaven els monitors als espais d'aproximació al tema no era suficient. Calia tenir en compte també el que proposen els tutors: "que siguin els monitors els qui introdueixin els elements significatius i que no estenguin tant en la pregunta reflexiva per tal que emergeixin aquests aspectes". Aquest element tenia molt a veure amb la introducció de dinàmiques més lúdiques perquè, d'aquesta manera, es podia parlar més des de la quotidianitat. Però també calia una major implicació dels tutors en aquest aspecte, ja que tenen més elements de referència del grup classe i perquè des del dia a dia que es poden identificar els elements significatius i propers al infants. A més, en aquest aspecte, els monitors necessitaven la complicitat dels tutors.

- *Conscienciació dels infants que allò que aprenen té aplicabilitat en el present*

Un altre aspecte que calia revisar era el fet que els nens i les nenes, davant la pregunta "Per què creus que et poden servir les coses que has après?", orientaven les respostes a una representació d'utilitat que posposaven a un futur, per quan fossin grans i ciutadans, i no a un ús més immediat i proper. També hi havia una certa associació d'aquest ús amb el Consell d'Infants, tot i que també s'associava amb aspectes relacionats amb la convivència i les habilitats dialògiques.

Per introduir canvis en aquest aspecte, calia sensibilitzar els infants i conscienciar-los del seu dret a ser ciutadans del present. Però, sobretot, calia modificar la imatge dels infants que tenien els tutors i l'escola: havien d'orientar la formació dels infants considerant-los ciutadans del present.

- *Revisió de la durada de les sessions a l'aula*

Tant els monitors com els tutors, veien necessari replantejar-se la durada de les sessions, ja que consideraven que hi havia moments en què es donava massa voltes a un mateix tema. A més, els nens i les nenes també manifestaven que les sessions eren massa llargues i "repetitives". L'equip central vam creure que aquesta opinió estava en relació directa amb l'organització dels blocs temàtics que treballàvem en cada sessió.

Aquestes valoracions ens van portar a plantejar-nos si les sessions havien de ser d'una hora i mitja, com fins aleshores, o de tan sols una hora. I també a considerar

quina era la franja horària més adequada per treballar. Fins llavors, gairebé com a tradició, les sessions eren a la tarda, potser perquè era la millor manera de disposar d'una hora i mitja sense interferir en la resta de la dinàmica del grup classe, però era una qüestió que calia reconsiderar.

- *Ús i sentit del material didàctic dels nens i les nenes*

El llibret de l'alumnat era un recurs poc aprofitat i no se li treia prou rendiment. En efecte, tot i que el llibret era un punt de referència en les activitats, el seu ús s'havia centrat molt en les lectures que es proposaven per a algunes sessions i, posteriorment, gairebé tot el treball es basava en activitats orals, sense que el llibret. Això va provocar que es perdés l'interès i sentit en el conjunt de les activitats. Per tant, calia redefinir l'ús del llibret, ajustant-ne els continguts i procurant posar només aquell material que després es faria servir i tindria un sentit a l'aula. D'aquesta manera, fins i tot, els nens i les nenes podrien fer feines (petits deures) a casa o en altres moments de l'aula, com en la tutoria. També es podia fer que les famílies hi participessin i hi col·laboressin, perquè molts dels continguts de les sessions són presents, o haurien de ser presents, en la vida quotidiana i podia ser molt interessant treballar-los de forma paral·lela amb els diferents agents educatius.

- *Incorporació d'un espai de preparació de les sessions entre monitors i tutors*

Els monitors manifestaven la necessitat de poder treballar i preparar conjuntament les sessions amb els tutors. Això podia possibilitar la definició d'alguns dels moments de la sessió amb anterioritat, la qual cosa permetria al tutor incorporar-se en la dinàmica de l'acció. A més, podia ser un moment molt interessant, ja que el monitor podria saber com estava el grup classe i ajustar els ritmes i moments de la sessió de forma més adequada. Els monitors proposaven treballar amb els tutors cinc o deu minuts abans de començar la sessió. Així, com que tots dos ja sabien els continguts que es treballarien, a partir del material per al tutor i per al treball conjunt, podrien planificar i concretar com els aplicarien a partir del moment del grup classe. Malgrat que aquests cinc o deu minuts podien no ser suficients per organitzar-se i estructurar la sessió, sí que podien servir perquè el tutor i el monitor establissin un clima de confiança i entesa mútua que incidís en la complicitat a l'hora d'intervenir en el grup classe.

- *Potenciació del grup de treball deliberatiu de l'equip de monitors i el central com a element clau per al desenvolupament del projecte*

El treball deliberatiu amb els monitors havia estat un element central en el desenvolupament del projecte perquè, durant les quatre sessions, s'havien anat

redefinint i resignificant el treball dels objectius i els blocs temàtics dins dels grups classe. En aquestes sessions s'havien identificat alguns dels aspectes més febles del projecte i, gràcies a l'anàlisi i la reflexió conjuntes, s'havia repensat i decidit una nova estratègia per mirar de superar algunes de les dificultats trobades segons les característiques del grup i la relació que havia establert amb el projecte.

El clima de treball que es genera per treballar és enriquidor, intens i cabdal per garantir la confiança suficient per expressar i proposar transformacions en el transcurs de l'acció.

Un dels elements que s'havien de millorar era la planificació del calendari de reunions amb l'equip de monitors, ja que s'havia de procurar que, com a mínim, haguessin fet una sessió en dos grups aula per tal de tenir suficients referents pràctics per afavorir l'anàlisi i la reflexió conjunta.

▪ *Elaboració per part de l'equip de monitors del registre de seguiment*

El fet que hagués estat el mateix equip de monitor qui hagués elaborat el registre de seguiment havia suposat que, per a ells, la informació que s'hi recollia tingués sentit i significat, i que, sobretot, fos una eina de reflexió sobre la mateixa pràctica. Aquest últim aspecte havia repercutit en la qualitat de les sessions de deliberació conjunta, des d'on havia estat possible incorporar algun element de millora sobre la pràctica, sobretot per donar resposta a les particularitats d'alguns dels grups. Per a properes edicions, calia que l'instrument es tornés a pensar i dissenyar des del treball de l'equip de monitors perquè complís amb la seva finalitat: ser una eina per a la reflexió de l'acció. L'únic aspecte que calia reconsiderar era que després de la primera sessió, s'havia d'ajustar i treballar-lo una mica més, amb l'objectiu de definir amb referents de la pràctica l'adequació de cada un dels aspectes que s'havien de valorar.

▪ *Continuïtat del grup de treball deliberatiu amb els tutors per validar la proposta de sessions*

L'equip central presentava al grup de tutors una proposta de les adaptacions al projecte i com es podien concretar en el desenvolupament a l'aula. En aquesta primera reunió, s'analitzaven conjuntament les propostes i es valorava l'adequació de les modificacions de les sessions pràctiques. Les propostes de modificacions dels tutors eren millores en el conjunt de la pràctica: incorporació de documents elaborats pel Consell d'Infants que servissin de carta de presentació, i evitar parlar de models polítics i presentar únicament els valors presents en el model democràtic.

El treball conjunt amb els tutors, a part de ser un espai d'intercanvi i validació, era un espai per presentar l'equip de monitors i per aprofundir en el significat de la participació infantil.

- *Seguiment del desenvolupament de les sessions amb els tutors*

Les entrevistes de seguiment tenien la finalitat de mantenir una relació directa amb els tutors, així com de recollir informació sobre el desenvolupament de les sessions a les aules i altres aspectes relacionats amb aquest moment. També era una gran ocasió per poder fer arribar algunes consideracions de l'última sessió, ja que incorporava una sèrie d'elements que la feien una mica especial. L'equip central vam considerar necessari contrastar amb els tutors el sentit d'aquest espai, ja que a l'inici del projecte ens permetia tenir elements molt propers de com anava cada grup classe. També ens vam adonar que, mitjançant el qüestionari final, recollíem la mateixa informació i, en canvi, els tutors vivien amb més normalitat el qüestionari que l'entrevista. Finalment, havíem introduït el suport al representant del Consell, fet que ens feia estar en contacte amb el tutor d'una forma informal i molt valuosa.

Així doncs, volíem analitzar, conjuntament amb els tutors de la tercera edició, la millor manera per valorar el desenvolupament del projecte. En efecte, calia definir i consensuar el sentit i significat de la valoració, de les vies i els instruments que es feien servir.

- *Recollida dels qüestionaris d'avaluació dels tutors i els infants*

Havíem tingut dificultats per obtenir la valoració dels tutors i dels nens i les nenes d'algun grup classe, potser el període de vacances escolars que hi va haver després de les sessions ho va propiciar. L'equip central vam proposar que, en les properes sessions, fossin els mateixos monitors, una setmana després d'acabar l'última sessió, els qui tornessin a les aules a passar el qüestionari als nens i les nenes per tal de garantir que s'emplenava amb les mateixes condicions en tots els grups classe i que no hi havia la interferència dels adults. A més, això permetria recollir els qüestionaris en un mateix període.

- *Definició de canals de comunicació entre l'equip tècnic i els tutors*

Un dels aspectes que en aquesta edició no havien funcionat del tot bé havia estat el traspàs d'informació i documentació entre el grup de tutors i l'equip tècnic. En efecte, en diferents moments del projecte havíem trobat que aquest aspecte n'havia condicionat el desenvolupament: des de la primera reunió, en què hi havia hagut problemes de recepció de la proposta de projecte, fins a l'última connexió, quan els tutors ens havien de fer arribar diferents documents de valoració.

Aquestes serien les consideracions que van sortir de la triangulació dels tres agents implicats en el projecte i a partir de les quals l'equip central va iniciar la preparació del que seria la tercera edició. Si contrastem aquests elements que requerien una transformació amb els que van sorgir de l'anàlisi del projecte inicial i que van orientar la preparació de la segona edició, ens adonem que hi ha una certa coincidència amb la gran majoria d'aspectes. Per aquest motiu creiem pertinent fer l'anàlisi des d'aquests elements que, edició rere edició, es van anar transformant i concretant de manera conjunta.

3.3.2 EVOLUCIÓ DELS ELEMENTS IMPLICATS EN LA DEFINICIÓ I PLANIFICACIÓ DEL PROJECTE

Una vegada identificats els elements que s'havien de replantejar i sobre els quals es va dur a terme un procés d'anàlisi per buscar-ne alguna resposta pràctica, es va donar per tancat el procés de l'última edició i es van posar en pràctica totes les accions i estructures per engegar el procés de treball, centrat en la que seria una nova edició del projecte.

La primera acció que vam fer l'equip central va ser revisar i resignificar els diferents elements del projecte:

- Definició del pla de treball per al desenvolupament del projecte a les aules.
- Finalitats: la concreció de les intencionalitats del projecte.
- Participants: nens i nenes, tutors i tutores, equip de monitors i equip central.
- Blocs temàtics i dimensions dels continguts.
- Material didàctic.

Aquests elements, en el transcurs de les sis edicions del projecte, s'han anat redefinint i compartint amb els agents participants en els diferents espais de deliberació i han estat els referents per a la concreció del disseny del desenvolupament del projecte a l'aula. Cada un d'ells ha tingut una evolució diferenciada i, sobre aquests elements, s'han obert diferents processos d'anàlisi i redefinició.

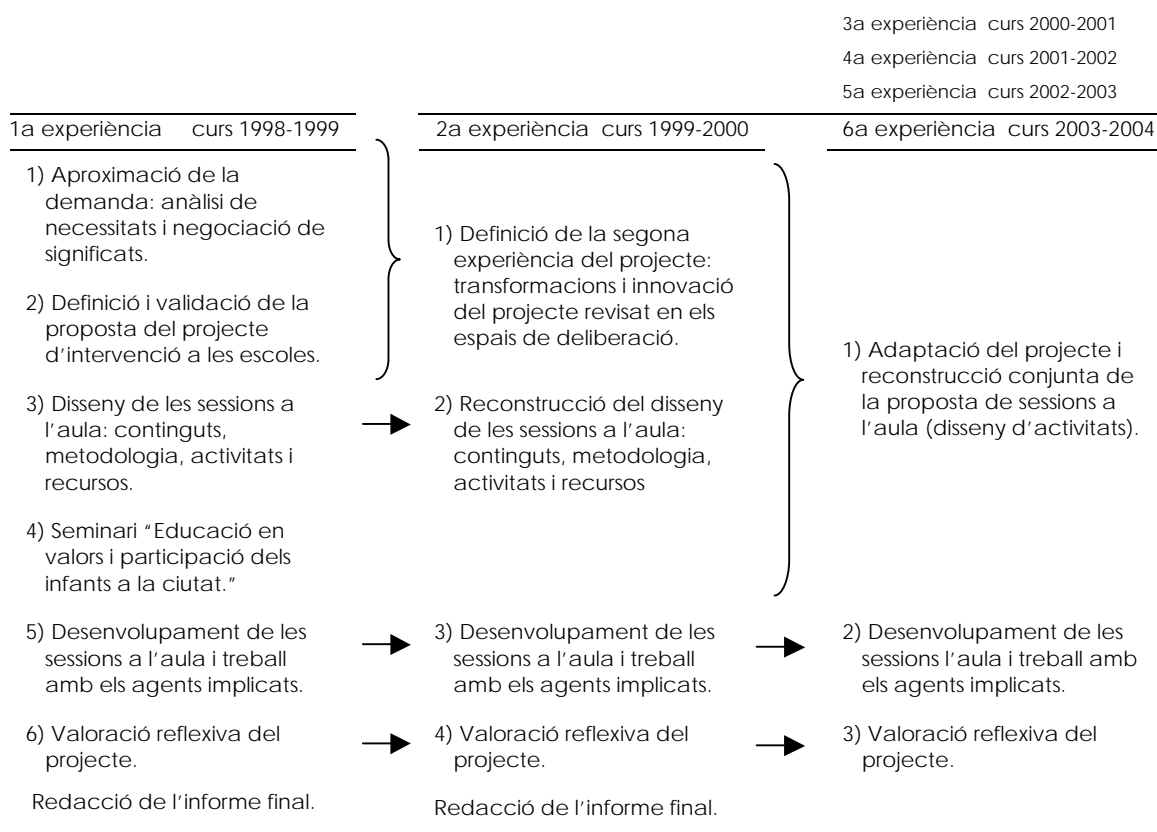
A continuació descriurem les diferents transformacions que hi ha hagut i les decisions pedagògiques que s'han pres en relació amb aquests elements.

Definició del pla de treball per al desenvolupament del projecte a les aules

En els dos capítols anteriors hem presentat com es van desenvolupar dos anys del projecte, i ho hem fet seguint la seqüència en què es van analitzar les decisions principals, es va dissenyar i planificar l'acció, es va reflexionar sobre l'acció... En definitiva, ho hem presentat seguint el procés cíclic d'acció-deliberació-acció sobre la mateixa pràctica, des d'on hem arribat a identificar els moments més significatius i els que sempre caldrà tenir en compte: "com està anant?", "com ha anat?" i "com podria anar millor?" Les fases del projecte formen part d'una estructura que dóna solidesa al desenvolupament del projecte en el si de les aules per a la formació de la ciutadania dels nens i les nenes.

L'inici del projecte va requerir un procés molt meticulós, en què va ser necessari definir i consensuar conjuntament les decisions que es prenién i valorar-les. Va ser necessari aproximar les perspectives d'uns i altres sobre la participació infantil i també es va haver de configurar una forma de treballar junts i de compartir la responsabilitat de potenciar la formació en valors democràtics. Recordem com en la primera edició es van fer participis els directors i caps d'estudi dels centres de Primària per verificar que la proposta que estàvem elaborant des de l'equip central estava en sintonia amb la línia de treball que des dels centres es feia. I, a més, la seva planificació permetia implicar els tutors i els centres. A mesura que el projecte anava posant-se en pràctica, any rere any, hi havia més elements que compartíem i que eren referents per a la planificació i el disseny de la proposta d'intervenció.

Els canvis que s'han incorporat en l'estructuració de les fases del projecte han suposat una reducció d'aquestes fases i una integració d'algunes d'elles en una de sola. Així, hi ha menys fases, però en cada una d'elles s'ha concentrat un major nombre d'accions amb els agents implicats, la qual cosa fa que es condensin moltes activitats encaminades a reflexionar sobre l'evolució del projecte. Un altre aspecte que ha canviat durant aquesta evolució ha estat el temps de duració de cada edició del projecte. En efecte, la primera i la segona edició es van desenvolupar en cinc mesos i, a partir de la tercera, en tres.

Evolució de les fases del projecte en el transcurs de les diferents edicions.

De forma retrospectiva, podem dir que, a partir de la tercera edició, va haver-hi una constant en les fases de desenvolupament del projecte. Les fases es van reduir a tres i se centraven en el desenvolupament del projecte a les aules, tal com es pot veure a la taula següent.

Fase1. Adaptació del projecte i reconstrucció del disseny de les sessions a l'aula	
· Reflexió de l'acció per a la transformació. · Constitució de l'equip de monitors i anàlisi conjunta de la proposta revisada.	Grup de treball deliberatiu Equip central Equip central - equip monitors
· Reconstrucció de la proposta d'intervenció.	Grup de treball deliberatiu Equip central
· Presentació i anàlisi de la proposta de sessions	Grup treball deliberatiu Tutors 5è - equip central - equip monitors

Fase 2. Intervenció a les aules i treball amb els agents implicats	
Aplicació del projecte a l'aula Equip de monitors	Anàlisi didàctica Grup de treball deliberatiu
Sessió 1 <i>Els drets dels infants</i>	Equip monitors - equip central
Sessió 2 <i>Com podem participar?</i>	Entrevista de seguiment Tutors 5è - equip central
Sessió 3 <i>Les condicions d'un bon diàleg</i>	Registre d'observació Monitor
Sessió 4 <i>L'elecció del representant al Consell d'Infants</i>	Observació sessió 4 Equip central - equip monitors - tutors

Fase 3. Valoració reflexiva del projecte	
Anàlisi de la informació: · Grau de satisfacció. · Aspectes curriculars del projecte. · Elements més significatius del projecte per a futures aplicacions.	Qüestionari Nens i nenes de 5è
	Qüestionari Tutors de 5è
	Qüestionari + Grup deliberatiu Equip central - equip monitors

A continuació, comentarem aquestes fases, quines accions es desenvolupen en cada una d'elles i quins són els agents que hi estan implicats.

1) *Adaptació del projecte i reconstrucció del disseny de les sessions a l'aula*

En aquesta primera fase es concreten totes les accions que suposen el redisseny del projecte i de la proposta d'intervenció a les aules de cinquè. En ella intervenen tots els agents implicats (tutors, monitors i equip central), fins i tot, els nens i les nenes, gràcies a les valoracions que han fet de l'edició anterior. En definitiva, es revisa i es planifica cada un dels aspectes que han d'estar a punt perquè es puguin desenvolupar les sessions a l'aula. Les accions que es porten a terme són:

- Reflexió de l'acció per a la transformació

L'equip central inicia el procés de revisió del projecte recuperant els punts febles i els punts forts identificats amb la triangulació de les valoracions i aportacions dels participants implicats. L'anàlisi d'aquests elements ens ofereix la possibilitat de revisar les idees força del projecte i d'elaborar un llistat de possibles transformacions que s'haurien d'introduir, identificant aquelles que són referents per al desenvolupament del projecte.

- Reconstrucció de la proposta d'intervenció a l'aula

L'equip central, una vegada ha revisat els elements fonamentals del projecte, identifica quines transformacions necessiten els elements per poder concretar-se en la pràctica. S'inicia el que seria una revisió de la metodologia i de les propostes d'activitats per desenvolupar els objectius, adaptar les orientacions didàctiques i identificar els canvis que s'han d'introduir al llibret dels infants.

- Constitució de l'equip de monitors i anàlisi conjunta de la proposta revisada

És la primera reunió de treball, en la qual es delibera la proposta revisada que ha d'orientar la nova edició del projecte. És convenient revisar la metodologia de treball de l'equip de monitors per afavorir els espais de reflexió de la pràctica amb l'objectiu d'analitzar-la i de definir les estratègies d'actuació. També es dissenya l'instrument de seguiment de les sessions.

- Deliberació i concreció de la proposta de canvis del projecte amb el grup de treball deliberatiu de tutors de cinquè

A l'inici de la sessió de treball es presenten ràpidament les idees força del projecte per contextualitzar-lo per a aquells tutors que s'hi incorporen per primera vegada. Tot seguit, es presenten les valoracions que han fet els participants de l'edició anterior i les transformacions que suggereixen per a aquesta nova edició.

A continuació, es dona pas al moment central de la trobada, que és l'espai deliberatiu on els tutors analitzen els canvis proposats per a les sessions i on valoren si s'adeqüen a les característiques del grup. Per als aspectes inadequats, es busca alternatives de manera conjunta.

En aquesta trobada, hi participen els monitors per tal que estableixin un primer contacte amb els tutors.

- Introducció de les propostes de canvi a les sessions i al llibret dels infants

A partir dels elements identificats i concretats es revisen els continguts del llibret dels nens i les nenes per enviar-lo a impremta. A més, s'elabora el calendari de desenvolupament del projecte i es notifica als tutors de cinquè.

2) Intervenció a l'aula i treball amb els agents implicats

Aquesta segona fase consisteix en el desenvolupament del projecte a les aules de cinquè i els protagonistes principals del projecte són els nens i les nenes. Totes les accions que es posen en marxa són per ajustar la planificació i el disseny de les propostes del projecte a les característiques del grup i als seus interessos i a les seves motivacions. És la fase més important, atès que, en el procés de l'acció educativa, els objectius i continguts van prenent forma mitjançant el conjunt d'activitats inicialment consensuades pels tutors, els monitors i l'equip central. Però no oblidem que és en la pràctica on s'acaba de donar forma a la proposta, a partir de la pràctica reflexiva i l'experimentació dels monitors i tutors. I, a més, no hem de perdre de vista que els nens i les nenes són els referents per ajustar les sessions. Les accions que donen forma a aquesta fase són:

- Aplicació del projecte a cada una de les aules de cinquè

Durant quatre setmanes consecutives es desenvolupen els quatre blocs de continguts. A partir de la dinamització per part dels monitors i el suport del tutor es posen en pràctica cada una de les sessions per tal d'anar construint els referents formatius sobre la participació infantil.

- Grup de treball deliberatiu amb l'equip de monitors que desenvolupen les sessions a l'aula
Són quatre sessions de treball d'aproximadament 90 minuts, durant les quals s'analitza conjuntament com ha anat la intervenció a les aules i es planifica la sessió següent, revisant les activitats proposades i els continguts que cal treballar. En cada sessió s'identifiquen les referències de la vida quotidiana que els nens i les nenes proposen i que els monitors fan servir com a referència compartida i com a nexa d'unió entre les sessions.
- Intervenció del Consell d'Infants a la tercera sessió del projecte
Aquesta acció suposa la preparació, amb el Consell d'Infants, d'aquesta col·laboració en el projecte de participació dels infants a la ciutat. El dia que els representants del Consell intervenen a les aules de cinquè, un membre de l'equip central els acompanya a les aules per donar-los suport i per tenir un intercanvi informal amb els tutors.
- Avaluació del projecte desenvolupat a les aules de cinquè
Quan el projecte s'acaba, amb la col·laboració dels monitors, es passen els qüestionaris de valoració als nens i les nenes de cinquè i es recull la valoració que fan els tutors responsables de cada grup classe de l'experiència. Aquest és el moment en què els participants manifesten, a partir d'uns instruments dissenyats per l'equip central, què pensen del treball que han portat a terme durant les quatre sessions.

3) Valoració reflexiva del projecte

La tercera i última fase es concreta en un conjunt d'accions que permet a l'equip central d'aproximar-nos a les percepcions i representacions dels participants en el projecte. Hi ha diferents estratègies per aproximar-s'hi, des del qüestionari de valoració fins als espais de reflexió conjunta, els quals permeten d'aprofundir en els arguments que proposen els agents. En aquesta fase, s'incorporen tots els elements de reflexió que han sorgit en les fases anteriors, sobretot aquelles que es van donar en la fase d'intervenció a l'aula. Hi ha un procés valoració continuada que ens permet d'anar avaluant l'adequació de les estratègies planificades i les variacions necessàries a partir de la pràctica. Les accions que es donen en aquesta fase són:

- Anàlisi de les valoracions dels nens i les nenes de cinquè.
- Espai deliberatiu amb els monitors a partir del qüestionari reflexiu.
- Anàlisi de les valoracions dels tutors de cinquè.
- Redacció de l'informe final.

En finalitzar aquesta fase, l'equip central, gràcies a les aportacions dels altres agents, pot identificar quins han estat els punts forts i els punts febles del projecte. A partir d'aquesta detecció, es pot valorar quines de les transformacions inicialment proposades passen a integrar-se en el projecte i quines han de continuar analitzant-se amb vista a la propera edició.

Aquest és el desenvolupament que segueix el projecte cada edició, des del plantejament de les millores fins a la valoració final en busca de nous replantejaments i la incorporació de propostes. Seguidament abordarem els altres elements que s'han qüestionat en la primera fase de la majoria de les edicions del projecte.

Finalitats: la concreció de les intencionalitats del projecte

Les propostes d'intervenció no són neutrals des del punt de vista de les intencions i pretensions. Les intencionalitats del projecte "La participació dels infants a la ciutat" tenen origen en la voluntat dels tècnics d'Educació del municipi per promoure la participació dels infants a la ciutat. A partir de la definició del projecte, que en primera instància va ser un exercici d'explicitació dels principis educatius que giraven al voltant de la proposta dels tècnics del municipi, es van obrir diferents espais de deliberació per aproximar les perspectives que els diferents agents implicats tenien. Aquest procés d'aproximació pretenia redefinir la finalitat del projecte des de la visió de la pràctica fins a la concreció de l'acció, buscant la negociació i el consens amb els agents implicats.

La proposta de projecte, des dels seus orígens, es fonamenta en unes fites que es concreten en els continguts que es pretenen treballar i en la metodologia amb què es proposa desenvolupar el projecte. Aquestes fites han estat un dels elements que menys transformacions han patit, ja que van tenir l'aprovació de tots els agents implicats.

La concreció de la finalitat de promoure la participació dels infants a la ciutat en objectius generals va ser un dels elements més revisats en les primeres edicions del projecte. Del conjunt d'objectius formulats, n'hi ha hagut dos que no s'han modificat en cap de les sis edicions del projecte, ja que es treballaven d'una forma ajustada a com eren formulats i concretats en la pràctica. Aquests objectius són:

Objectiu 1

Conèixer i entendre els mecanismes principals de la participació democràtica en el si d'un col·lectiu.

Objectiu 2

Fomentar la implicació personal i col·lectiva en el projecte de ciutat.

En canvi, hi hagut dos objectius que van ser reformulats a la quarta edició del projecte (curs 2001-2002), atès les transformacions que s'havien anat introduint i l'experiència adquirida amb la pràctica.

- *Fer dels nens i les nenes ciutadans participatius del projecte de ciutat.*

Objectiu 3

Promoure la participació dels nens i les nenes en els diferents àmbits en què participen.

Aquesta transformació es va fer perquè ens vam adonar que ens havíem proposat un objectiu que era incoherent amb les idees força que hi havia al darrere del projecte. D'alguna forma, amb la primera formulació, estàvem manifestant que els infants no eren ciutadans i que mitjançant, la seva participació a les quatre sessions, esdevindrien ciutadans. Sense ser-ne conscients, transmetíem una concepció errònia de la participació que no compartíem. Els nens i les nenes són ciutadans de ple dret i han d'exercir-lo en els diferents espais en què estan implicats. Però, a més, la formació de la ciutadania no es pot inculcar ni induir sense més ni més en el període de la infantesa, sinó que requereix un procés de construcció personal en relació amb els altres i dins d'un context social que la promogui. Aquest procés dura tota la vida.

Com a conseqüència d'aquesta constatació, aquest objectiu va ser reformulat per un altre més ajustat al treball desenvolupat i que d'alguna manera els tutors ja havien apuntat.

- *Promoure la participació dels nens en diferents àmbits. Aprendre a dialogar.* (01T4)
- *Afavorir i potenciar la participació dels infants en diferents àmbits, oferint-los els canals per a fer-ho.* (02T5)
- *La participació dels nens/es en la vida de la ciutat, ensenyar-los a participar.* (02T7)

- *Aproximar els infants al valor de la democràcia i la participació com a instruments per a la convivència.*

Objectiu 4

Aproximar els infants al valor del diàleg i la participació com a instruments per a la convivència.

La segona transformació en la formulació d'un dels objectius generals va tenir l'origen en els canvis introduïts en les dimensions dels continguts en què se centrava el projecte. Sense entrar en massa detall, perquè l'abordarem més endavant, dins de les dimensions dels continguts, vam treure tota connotació política que podia tenir el projecte, per parlar simplement dels elements clau que afavoreixen la convivència en qualsevol comunitat. Així, de l'objectiu original es va treure el terme

“democràcia” i es va introduir el concepte de diàleg ja que s’ajustava més al treball de l’aula. Es tracta d’una modificació si és vol insignificant, perquè només va implicar el canvi d’una paraula, però conceptualment va tenir una certa transcendència.

- *Saber dialogar, participar en el Consell d’Infants, tolerància envers als altres.* (01T2)
- *Activar la capacitat de participació dels alumnes.* (02T3)

En les últimes dues edicions del projecte, que formen part d’aquest treball de camp, hem recollit tres aportacions dels tutors que palesen, de forma clara i concisa, la seva percepció sobre la finalitat del projecte. La percepció dels tutors coincideix amb les pretensions de l’experiència:

- *És un projecte molt interessant enfocat a educar als nens en la participació en la seva ciutat. Parteix del diàleg, el coneixement i reflexió sobre els drets i deures per arribar en últim termini a aconseguir una implicació personal i col·lectiva en el projecte de ciutat.* (04T5)
- *Aquest projecte és un treball d’educació en valors que fomenta la participació dels alumnes dins la seva comunitat i el diàleg com a instrument per a la convivència.* (03T2)
- *Aquest és un projecte interessant perquè en 4 sessions fa entenedor què vol dir participar en un sistema democràtic. D’alguna manera es transmet com és d’important la participació ciutadana perquè la vida de la ciutat funciona. Com que és pràctic els nens en veuen la utilitat.* (04T1)

Pel que fa a les finalitats del projecte i els seus objectius generals, sempre hi ha hagut el consens dels participants i, per tant, s’han modificat poc. Voldríem insistir en el fet que el projecte proposat té com a horitzó unes finalitats compartides per tots els agents educatius de la comunitat. Aquesta proposta pretén unir esforços per promoure i fer possible la participació dels infants en aquells espais i en aquelles decisions en què estan implicats.

Participants: nens i nenes, tutors i tutores, equip de monitors i equip central

El projecte, des dels seus orígens, ha tingut com a protagonistes principals els nens i les nenes de nou i deu anys de les escoles de Sant Feliu. Tutores i tutors, equip de monitors i equip central han treballat en les sis edicions compartint aquesta perspectiva, però també han anat configurant el seu paper protagonista respecte d’aquesta acció.

Una de les transformacions més rellevants quant a aquest element ha estat l’evolució dels papers de “participant” i “agent” dels diferents implicats. En la proposta inicial, l’equip central utilitzava sense cap mena de distinció els termes “participants” i “agents”

per referir-se a tots els implicats. En aquestes sis edicions, podem dir que aquests termes s'han resignificat i tenen connotacions diferents, producte del fet que el projecte ha estat un procés participat, on les transformacions i optimitzacions de la pràctica han estat proposades i analitzades per nens i nenes, tutors i tutores, monitors i tècnics. Això evidencia que els participants han estat agents del canvi a la vegada que, com a agents de canvi, han estat participants de l'acció educativa, fent possible l'evolució del projecte i que en aquesta es desenvolupessin els objectius proposats. Però, què volem dir amb aquesta afirmació? L'equip central, en la seva proposta inicial es plantejava els reptes per assolir amb cada participant, però l'evolució del projecte i la generació d'espais de deliberació formats pels diferents participants van fer que passessin a ser agents que promovien el canvi i la millora de la pràctica.

La generació de diferents espais de deliberació i de planificació de l'acció educativa ens han permès anar teixint referents compartits i incorporar aquesta transformació de "agents-participants".

L'anàlisi de les transformacions que s'han anat incorporant en la participació dels agents i la definició de la seva implicació en el projecte s'han anat teixint en el transcurs de les sis edicions. Hem considerat pertinent analitzar aquesta evolució, atès el pes que té en el conjunt del projecte i la incidència que té en tots els participants.

- *Nens i nenes de nou i deu anys*

Els infants amb edats compreses entre els nou i els deu anys són els protagonistes principals del projecte: en ells se centren els objectius i la proposta de sessions per formar per a la participació a la ciutat. En els sis anys d'experiència que analitza aquest estudi han participat en el projecte un total de 1.501 nens i nenes de cinquè de Primària.

Aquests participants canvien en cada edició; són grups diferents i, per a ells, és la primera vegada que participen en una iniciativa com aquesta.

En l'evolució del projecte, un dels elements que han anat canviant és el grau de coneixement que té cada promoció de l'existència del Consell d'Infants. Efectivament, en el transcurs de les sis edicions, ens hem adonat que molts d'ells n'havien sentit a parlar i d'altres tenien algun conegut (germà, amic de germà, cosí, veí...) que havia estat representant del Consell. També ens hem trobat que el coneixen perquè recorden alguna activitat en què el Consell d'Infants ha participat. Hem d'assenyalar que sabien que existia, però no en sabien gran cosa més.

Els nens i les nenes han estat els responsables de:

- Prendre part en les diferents propostes d'activitats que s'han desenvolupat a l'aula.
- Escollir un representant per al Consell d'Infants i d'implicar-se en la ciutat a partir d'aquest òrgan de participació ciutadana o d'altres espais de participació.
- Expressar les seves valoracions sobre el desenvolupament del projecte a l'aula i identificar els punts febles i forts de les sessions.

El treball desenvolupat per monitors i tutors a l'aula facilita la reflexió i l'acció sobre els elements implicats en la formació per a la participació dels infants a la ciutat.

▪ *Tutors i tutores de cinquè*

En relació amb els tutors i les tutores, hem de dir que, en el transcurs de les sis edicions, hi han participat uns vint-i-tres, del total de setanta-tres grups classe en què s'ha desenvolupat el projecte. Com hem explicat en la metodologia, alguns tutors cada dos anys tornaven a implicar-se en el projecte. En una de les escoles de doble línia, els tutors no s'hi van implicar; només el monitor, que, alhora era mestre d'aquest centre. Altres tutors han participat en tres edicions del projecte.

El Programa d'Infància, juntament amb el Departament d'Educació, en els inicis del projecte, tenia un gran interès per promoure la participació dins dels centres educatius del municipi. L'equip central, al principi, va veure en la implicació dels tutors una de les millors estratègies per potenciar la formació per a la participació dels infants. A la vegada, volíem disposar dels coneixements i l'experiència dels tutors per validar una primera proposta de projecte. Per aquest motiu, en les dues primeres edicions, vam implicar els tutors al màxim en la concreció i la valoració del projecte.

A partir de la tercera experiència, vam anar reduint els espais de deliberació, substituint-los per altres espais menys formals mitjançant els quals assolíem la mateixa informació. D'aquesta manera vam deixar una única reunió inicial per a l'anàlisi i validació de la proposta de sessions i vam treure l'entrevista de seguiment, perquè, amb la relació informal de la tercera sessió, on donàvem suport al representant del Consell, ja es creava un espai per intercanviar impressions amb els tutors. Enteníem que els tutors, i els centres en general, com que reben constantment múltiples demandes de propostes per treballar a l'aula, la nostra podia ser una més. Vam reduir els espais de deliberació a partir del moment en què ja hi havia uns mínims consolidats (objectius, continguts, metodologia i instruments de valoració). Considerem que reduint el nombre de trobades vam afavorir que l'espai de deliberació que teníem fos més participatiu i enriquidor.

Els tutors i les tutores han estat els responsables de:

- Analitzar la proposta d'intervenció a l'aula i de valorar si s'adequava a les característiques del grup classe.
- Participar en el desenvolupament de les sessions a l'aula donant suport a la intervenció del monitor.
- Participar en els espais de deliberació per planificar l'acció educativa i per comprovar si les propostes de canvi havien tingut els efectes esperats en la pràctica.
- Identificar els elements que interferien en el desenvolupament de les sessions i els elements que n'afavorien el desenvolupament.

Per a l'equip central, la participació dels tutors en les sessions a l'aula i en els espais de treball deliberatiu ha estat com una activitat autoformativa que aspirava a facilitar, en el procés dialèctic "espontani/indeterminat", elements de reconceptualització de la participació dels infants en els diferents espais en què estan implicats. Es pretenia construir coneixement des de les subjectivitats individuals i activar, comprometre i estendre les capacitats ja adquirides a altres de noves que suposaven nous referents per a la pràctica docent. En la mesura que els tutors i les tutores donen l'oportunitat als nens i les nenes de manifestar i ampliar aquestes capacitats estan promovent la formació per a la ciutadania activa i compromesa.

Considerem que no podem valorar, perquè no ho hem estudiat, si l'objectiu ocult que es proposava el Programa d'Infància s'ha assolit. Tanmateix, tenim alguns indicis que ens fan pensar que alguna incidència ha anat tenint, tal com ha manifestat algun tutor en la valoració final:

- *Si, he après que de vegades fent tasques a classe que comportin participació, diàleg,... es guanya molt per a d'altres activitats. (01T9)*
- *També perquè veig una mica cada any com es treballa i que és un projecte que els nens/es saben que hi participen i s'autoestimulen. (00T6)*

▪ *Equip de monitors*

L'equip de monitors ha estat un element clau dins del projecte. Després del primer any, en què es van incorporar membres de l'equip GREM que tenien experiència en metodologies de formació en valors, hi va haver un salt qualitatiu en el conjunt del projecte. Les seves aportacions en els diferents espais de treball deliberatiu aportaven elements per planificar les estratègies que s'havien desenvolupat a les

sessions a l'aula. I, a més, disposaven, en el moment de la pràctica, de suficients recursos per introduir noves estratègies en cas que les definides conjuntament no funcionessin.

Entre el col·lectiu de tutors, els monitors han tingut un paper rellevant en relació amb la potenciació de recursos i estratègies per impulsar la participació dels nens i les nenes dins de la classe. A partir de la seva experiència i professionalitat en estratègies per promoure la participació, els monitors oferien als tutors referents pràctics per poder transferir a la seva pràctica docent algunes de les metodologies en educació en valors que es treballaven amb els nens i les nenes de cinquè. A continuació, reproduïm algunes valoracions que els tutors han fet de la intervenció dels monitors a l'aula durant aquest temps:

- *Molt positiva, s'ha mostrat molt dinàmica, controlant al grup. Bona relació amb els nens.* (00T2)
- *Ha fet una bona intervenció, s'ha explicat molt bé, adequant-se a l'edat dels alumnes, i en tot moment ha fet partícipe la classe de les activitats proposades.* (01T5)
- *La capacitat de la monitora per engrescar als nens en aquestes activitats que de vegades són aspres.* (01T4)
- *Molt positivament. Sap connectar amb els nens i nenes i actua amb molta professionalitat.* (02T7)

L'equip de monitors ha estat el responsable de:

- Planificar i donar forma a les propostes d'activitats que es desenvolupen a les sessions a l'aula.
- Generar processos d'autoreflexió i experimentació en l'acció desenvolupada a cada grup classe per afavorir la construcció de coneixements en els nens i les nenes participants.
- Comprovar l'adequació de les propostes de canvi que es planificaven en les reunions de deliberació i que s'aplicaven a l'aula.
- Identificar les motivacions i els interessos de referència de cada grup classe per vincular els elements conceptuals de les sessions als referents de la vida quotidiana que tenen els nens i les nenes.
- Analitzar el conjunt del projecte i valorar-ne l'adequació.

L'equip de monitors ha aportat al projecte elements de reflexió i experimentació per millorar l'acció educativa. Per a l'equip central ha estat un referent cabdal i

vital per identificar les transformacions que s'havien d'introduir per tal d'optimitzar el conjunt del projecte.

▪ *Equip central*

L'equip central ha estat sempre constituït per les mateixes persones. La formació d'un equip estable ha afavorit una dinàmica de treball interna que ha potenciat l'evolució i la consolidació del projecte. Aquesta estabilitat ha permès donar continuïtat a les decisions pedagògiques que s'han pres i al treball amb els diferents agents implicats. La reflexió crítica de l'acció ens ha permès establir un marc de referència sòlid i compartit, que s'ha anat revisant constantment a partir de la veu i l'acció dels altres agents.

Alguns dels elements més significatius de l'equip central han estat els espais de reflexió crítica i el convenciment que el projecte era una iniciativa compartida per altres agents (tutors i monitors) per tal de garantir l'adequació i significació del projecte. Ha estat una gestió que s'ha portat de baix a dalt, de la pràctica a la reflexió, i de la reflexió a la pràctica. En els transcurs de l'experiència hem après a ajustar la petició d'implicació dels tutors i les tutores, a partir d'alguna fórmula que els permetés implicar-se en el projecte d'una forma més propera i menys tensa. Hi ha alguna reflexió dels tutors que així ho palesa: *Perquè ha estat una visió realista del projecte i de les nostres possibilitats com a escola.* (00T1)

Un altre element característic d'aquest equip ha estat que ha fet de les dificultats i els imprevistos continguts d'aprenentatge, des d'on poder reflexionar sobre la mateixa experiència, identificant els elements que hi intervenien per trobar millors estratègies.

L'equip central ha estat el responsable de:

- Analitzar les valoracions dels agents implicats i posar-les a deliberació conjunta.
- Redissenyar les propostes d'intervenció a l'aula que es validaven i resignificaven amb els tutors i els monitors.
- Dinamitzar els espais de deliberació amb els monitors.
- Proporcionar el suport logístic per al desenvolupament de les sessions.

El treball del conjunt dels agents ha fet possible l'evolució del projecte i que aquest, ara per ara, continuï sent una de les activitats de referència que s'ofereix a les escoles si aquestes participen en tots els nivells que hem descrit. La continuïtat i l'evolució del

projecte és un exercici de reflexió en l'acció educativa per afavorir i potenciar la participació dels infants a la ciutat.

Blocs temàtics i dimensions dels continguts

La concreció dels continguts en l'evolució del projecte s'ha anat clarificant en el procés de l'acció i en els diferents espais de deliberació. En coherència amb la finalitat del projecte, es proposava treballar a l'aula un conjunt de temes en relació amb la participació infantil. Els temes que es pretenien treballar tenien dos nivells:

- Que els infants arribessin a conèixer, d'una banda, el dret que tenen com a ciutadans a participar de les decisions que els afecten i, de l'altra, els procediments per poder exercir aquest dret.
- Que els infants escollissin un representant del seu grup classe per participar en l'òrgan de participació ciutadana dels infants, en el Consell d'Infants.

Per aprofundir en aquests dos nivells, des de la proposta inicial del projecte, es van proposar quatre blocs de continguts:

Bloc temàtic 1: "Els drets dels infants"

Bloc temàtic 2: "La participació a la ciutat"

Bloc temàtic 3: "El diàleg, eina per fer coses amb paraules"

Bloc temàtic 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

Pel que fa a aquests blocs temàtics, hem de dir que la transformació significativa que hi va haver va donar-se en la segona i la tercera edició. Aquesta transformació va consistir a treure el bloc temàtic dels drets dels infants per donar més pes al bloc temàtic de l'elecció del representant al Consell d'Infants. Tanmateix, en la tercera edició, es va tornar recuperar a partir de l'experiència dels agents, els quals van valorar la idoneïtat d'aquest bloc temàtic.

On sí que hi va haver transformacions i canvis va ser en les dimensions dels continguts de cada un dels blocs temàtics. En aquest sentit podem identificar dos moments importants, d'acord amb la dimensió que hi predominava:

1r Predomini de les dimensions dels continguts conceptuals i informatius

En les primeres edicions del projecte, els continguts eren majoritàriament de caràcter conceptual amb la finalitat de donar a conèixer l'existència i el significat de determinades informacions sobre la participació. Des d'aquesta línia, vam seleccionar continguts que consideràvem que eren importants que els nenes i les nenes treballessin per tal de comprendre'ls i poder actuar a partir de l'opinió que es generés sobre aquests continguts. Alguns dels conceptes presents en les diferents sessions van ser: dret, Convenció dels Drets dels Infants, deure, democràcia, dictadura, Constitució, participació...

2n Predomini de les dimensions dels continguts procedimentals

A partir de la tercera edició, l'experiència de la pràctica i les valoracions dels agents implicats van fer que introduíssim alguns canvis que van consistir a donar més rellevància als continguts de caràcter procedimental, on es combinaven factors comportamentals i factors cognitius. A partir de la introducció de determinades activitats, es promovia l'ús d'instruments per potenciar la capacitat de participació i acció dins d'un col·lectiu per assolir uns objectius comuns.

Els continguts de valors eren presents en tots dos moments, ja fos des de la via dels conceptes o des de la via dels procediments. En efecte, volíem afavorir que els nens i les nenes descobrissin els valors i els redefinissin mitjançant l'anàlisi de les propostes d'activitats. Els continguts de valors van ser presents en totes les edicions, però en una s'anitzaven des d'una perspectiva conceptual a partir de la comprensió dels fets que els expressen i, en una altra, amb l'anàlisi es proposava a partir d'un treball principalment instrumental, és a dir, des de l'exercici de capacitats que els posen en acció.

D'alguna forma, els continguts conceptuals, procedimentals i de valors s'han considerat que estaven interrelacionats i vinculats a la construcció del projecte, però hem de reconèixer que en diferents moments s'ha donat més èmfasi a uns que a altres. Al final, però, s'ha trobat un equilibri, posant l'èmfasi en els procedimentals per arribar als conceptuals.

Abans d'endinsar-nos en l'anàlisi, hem de dir que per mostrar l'evolució i les transformacions dels continguts, hem utilitzat alguns colors i símbols.

- En color blau s'expressen els objectius que van sortir en alguna edició del projecte i entre parèntesis s'indica la data en què van transformar-se.

- En verd hi ha els objectius que es van incorporar i, en parèntesis, el curs en què es van introduir. Es pot aplicar el mateix criteri quan la transformació consisteix en un canvi de paraula...
- En negre indiquem les formulacions que no han tingut cap variació en l'evolució del projecte.
- Amb [⊗] recollim el curs en què es va treure el contingut, atès que es va considerar que no eren pertinents.
- I, amb [⊙] recollim el curs en què es va introduir el contingut, atès que es va considerar que era pertinent.

A continuació, ens proposem analitzar l'evolució que ha tingut cada un d'aquests blocs temàtics, tenint en compte els objectius didàctics i les dimensions dels continguts.

Bloc temàtic 1: "Els drets dels infants"

Es tracta d'una aproximació general al tema i un estudi més minuciós d'alguns drets, com ara els drets civils (el dret a un nom, a una nacionalitat i a una identitat; el dret a l'expressió i a opinar; el dret a la informació, i el dret a participar).

OBJECTIUS DIDÀCTICS	DIMENSIONS DELS CONTINGUTS	
Bloc temàtic 1: "Els drets dels Infants" · Conèixer l'existència i la finalitat de la Convenció dels Drets dels Infants. [⊗ 2001-2002] N Conèixer i descriure els drets dels infants (sobretot els drets civils). [⊙ 2000-2001] · Ser sensible davant de situacions en què algun dret dels infants no és respectat. · Valorar el dret de qualsevol persona a una vida digna.	Fets i conceptes	- La Convenció dels Drets dels Infants. - El manifest per als drets dels infants de Sant Feliu. [⊙ 2000-2001] - Situacions en què infants i/o col·lectius no són respectats. [⊗ 2001-2002] - Els conceptes "Convenció", "dret" i "deure".
	Procediments	- Reflexió sobre situacions en què els drets dels infants no són respectats. - Definició de "Convenció", "dret" i "deure". - Anàlisi dels drets civils de la Convenció dels Drets dels Infants.
	Actituds, valors i normes	- Valoració dels drets civils dels infants com ara: el dret a una identitat, el dret a la intimitat, el dret a l'expressió, el dret a la informació i el dret a la participació. - Desenvolupament d'actituds participatives [⊙] solidàries en els espais de convivència. [⊙ 2000-2001]

Transformacions en les dimensions dels continguts del bloc temàtic "Els drets dels infants."

En totes les edicions de l'experiència, en l'espai de deliberació amb els tutors, s'insistia en la necessitat d'aprofundir en els deures dels infants perquè no pensessin que només tenien drets. Aquesta puntualització sempre es recollia i, a l'aula, s'hi feia referència, però els tutors mai no ho veien suficient. En algunes ocasions proposaven, fins i tot, identificar els drets i els deures corresponents a partir d'una llista. Aquestes consideracions s'han fet en totes les edicions, i quan vam introduir la pregunta "Quins altres continguts consideres que s'haurien de treballar?" al qüestionari van continuar apuntant-les.

- *Les obligacions i els deures personals i ciutadans.* (03T1)
- *Una mica més els deures com a nens i com a ciutadans en un futur pròxim.* (04T4)
- *Insistir en els deures com a ciutadans. Insistir més en la participació com a responsabilitat de tots.* (04T1)

Bloc temàtic 2: "La participació a la ciutat"

Aquest bloc temàtic és el que al llarg de tot el projecte ha patit més transformacions. En l'evolució del projecte, des de l'autoreflexió i l'experimentació, hem resignificat com aproximar els nens i les nenes al dret a participar en la ciutat. Ha estat un bloc de continguts que ha passat per fases de maduració importants a partir de la resignificació que els agents anàvem introduint. I, a més, no hem d'oblidar que estàvem immersos en un procés de definició del que preteníem amb aquest bloc temàtic i de concreció de les dimensions dels continguts implicats. En definitiva, estàvem en procés de definir conjuntament com enteníem la participació.

A més de l'evolució que hem concretat anteriorment, tots els blocs temàtics han passat d'una perspectiva més teóricoconceptual a una perspectiva més instrumental-procedimental. Aquest bloc de continguts ha evolucionat gràcies a la voluntat d'aprofundir en el sentit que té organitzar-se i establir uns principis compartits per a tothom que garanteixin la convivència i els drets dels ciutadans. Aquesta voluntat va ser present en les dues primeres edicions del projecte, on el títol "La necessitat d'organitzar-nos" precisament volia palesar-la. Les dimensions dels continguts se centraven a identificar documents que regulaven la convivència; a clarificar els conceptes de democràcia i dictadura, i a aprofundir en valors democràtics com la justícia, la llibertat i la seguretat.

En la tercera edició de l'experiència es van reformular els objectius didàctics i les dimensions dels continguts. L'equip central van prendre la decisió, a partir de les valoracions dels participants, de separar el que era la participació dins d'una organització democràtica que garanteix els drets de tothom i que té uns principis per a la convivència i centrar la participació com a implicació personal en la vida col·lectiva des de la necessitat d'organització, d'entesa i de compromís. En aquest sentit, es va introduir el concepte de participació desvinculada d'un significat polític i sí associada a la idea de prendre part en alguna iniciativa. En aquest període, que va ser de dues edicions, aquesta sessió es va anomenar "Què vol dir participar?"

Va ser en la cinquena edició (curs 2002-2003) quan va donar-se un altre gir a la proposta. En aquest cas hi va haver poques transformacions en la formulació dels continguts, però es va treure l'accent de les dimensions conceptuals per posar-lo en els continguts procedimentals. A partir d'aquesta edició vam treballar més des d'elements de la vida quotidiana i formes conegudes de participació per als nenes i

les nenes per passar a la construcció d'una definició de participació significativa i centrada en la ciutat. El títol d'aquesta sessió, a partir del curs 2002-2003, va ser "Com podem participar?"

A continuació, presentarem l'evolució que ha tingut aquest bloc de continguts durant el temps en què s'ha treballat en l'anàlisi de la pràctica.

OBJECTIUS DIDÀCTICS	DIMENSIONS DELS CONTINGUTS	
<p>Bloc temàtic 2: "La participació a la ciutat"</p> <ul style="list-style-type: none"> Reflexionar i comentar el valor que té la participació en espais com l'escola i la ciutat. Apreciar els procediments democràtics en la presa de decisions d'abast col·lectiu. [☺ 1999-2000] N Prendre consciència de la importància de la participació en la convivència i en el desenvolupament personal. [☺ 2000-2001] Conèixer les funcions i les responsabilitats com a ciutadans participatius [☺ 2000-2001] N a membres d'un col·lectiu [☺ 2001-2002] 	Fets i conceptes	<ul style="list-style-type: none"> La democràcia i els seus principis. Els continguts principals de documents com la Constitució. La participació democràtica i la llibertat d'expressió. [☺ 1999-2000] N El concepte de participació. [☺ 2000-2001] Importància de les formes de participació. [☺ 2000-2001] N Les diferents formes de participar. [☺ 2002-2003] La participació en l'organització de la vida en comú.
	Procediments	<ul style="list-style-type: none"> Formulació de principis bàsics perquè sigui possible la convivència d'un col·lectiu. Establiment de diferències entre democràcia i dictadura. [☺ 1998-1999] N Aproximació al concepte de democràcia i precisió sobre el significat de la participació democràtica. [☺ 1999-2000] Reflexió personal sobre les dificultats i els inconvenients a l'hora de realitzar una activitat de forma participativa. [☺ 2000-2001] Comparació dels avantatges i els inconvenients de les accions fetes col·lectivament. [☺ 2000-2001]
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> Valoració positiva de la democràcia com a sistema de relació i de participació en la societat. [☺ 1999-2000] Apreciació dels valors de justícia, llibertat, seguretat, benestar i participació. [☺ 1998-1999] Compromís davant dels espais de participació que hi ha en la comunitat de convivència. [☺ 1999-2000] Apreciació de la feina realitzada per tots els membres d'un grup. [☺ 2000-2001] Valoració de la complementarietat entre els membres del grup. [☺ 2000-2001] Apreciació de valors com la participació i la democràcia. [☺ 2000-2001] Desenvolupament d'actituds participatives envers els espais de convivència més pròxims. [☺ 2000-2001]

Transformacions en les dimensions dels continguts del bloc temàtic: "La participació."

Bloc temàtic 3: "El diàleg, eina per fer coses amb paraules"

Aquest bloc temàtic ha tingut poques modificacions pel que fa a la formulació dels objectius didàctics i les dimensions dels continguts. Podem dir que ha estat un dels blocs temàtics sempre s'ha centrat a donar valor al diàleg, com a procediment democràtic que cal fer servir davant de temes controvertits i que pretén contribuir a millorar les destreses dialògiques adequades a l'edat dels nens i les nenes. Aquest bloc se centra en l'aprenentatge d'algunes habilitats necessàries per al diàleg

col·lectiu, com ara: escoltar amb atenció i respecte, expressar-se amb claredat i obertament i el compromís que prenem quan arribem a acords.

Malgrat que no es van introduir canvis en la formulació, sí que es va transformar el valor de procediment democràtic com a valor que és el fi i el mitjà de la participació, així com quines són les disposicions necessàries per entendre's amb els altres. Per tant, es va donar un valor diferent al diàleg, no només com a procediment democràtic, sinó com a instrument per fer coses en la vida quotidiana.

OBJECTIUS DIDÀCTICS	DIMENSIONS DELS CONTINGUTS	
Bloc temàtic 3: "El diàleg, eina per fer ..." · Dialogar sobre les possibles vies de solució dels conflictes quotidians. [☺ 2000-2001] N · Identificar les condicions d'un bon diàleg. [☺ 2002-2003] · Practicar l'actitud d'escolta, la claredat en el diàleg i la voluntat de ser sincer. · Prendre i portar a terme decisions individuals i/o grupals.	Fets i conceptes	- El diàleg: un mitjà de relació amb els altres. - Trets característics del diàleg: escoltar i expressar-se. - La participació en les decisions de grup. - La recerca de solucions a un conflicte mitjançant el diàleg.
	Procediments	- Participació en un debat sobre les actituds i disposicions per al diàleg. - Formulació de raons i arguments per defensar la pròpia opinió. - Anàlisi del propi comportament en situacions de diàleg.
	Actituds, valors i normes	- Desenvolupament d'actituds participatives i tolerants en el diàleg col·lectiu. - Valoració del diàleg com a mitjà que ens apropa a l'acord en grup. Acceptació de la decisió del grup.

Transformacions en les dimensions dels continguts del bloc temàtic "El diàleg, eina per fer coses amb paraules."

Bloc temàtic 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

Aquest bloc temàtic només es va modificar en la segona edició, quan es va proposar desdoblar-lo en dues sessions. La resta d'edicions van definir-se com en la primera; només es va introduir un objectiu didàctic amb la voluntat de consolidar i donar continuïtat a la participació ciutadana. Les dimensions dels continguts es van compartir de seguida amb la resta de participants i van consistir a identificar els elements implicats en el procés d'elecció democràtica d'un representant.

OBJECTIUS DIDÀCTICS	DIMENSIONS DELS CONTINGUTS	
Bloc temàtic 4: "L'elecció del representant al Consell d'infants" · Conèixer les funcions del Consell d'Infants dintre del projecte de ciutat. · Reflexionar sobre les característiques del representant al Consell d'Infants. · Acceptar, respectar i valorar l'elecció feta pel grup classe. · Reconèixer la importància de la participació ciutadana. [☺ 2000-2001]	Fets i conceptes	- El paper d'un representant. Trets característics. - El Consell d'Infants. Finalitats i funcions. - L'elecció del representant de la classe al Consell d'Infants.
	Procediments	- Anàlisi i distinció de les funcions del Consell d'Infants. - Reconeixement de la responsabilitat davant l'elecció d'un representant. - Debat sobre el Consell d'Infants i el paper dels representants. - Experimentació de l'elecció d'un representant de la classe per al Consell d'Infants de Sant Feliu de Llobregat.
	Actituds, valors i normes	- Consciència de la importància de l'elecció d'un representant. - Comportament autònom a l'hora de participar en l'elecció d'un representant. - Acceptació de l'infant escollit com a representant del grup classe al Consell d'Infants.

Transformacions en les dimensions dels continguts del bloc temàtic "L'elecció del representant al Consell d'Infants."

L'evolució dels continguts ha estat un procés experimental on les propostes de canvi en les dimensions eren tractades com a "hipòtesis provisionals" que es comprovaven en la pràctica i que es resignificaven i es consensuaven en els espais de deliberació. Fruit d'aquest procés, la proposta dels continguts i les dimensions d'aquests va ser consensuada i compartida amb els agents implicats i, des de la cinquena edició, no hi ha hagut més transformacions.

Material didàctic

El material didàctic és un recurs que orienta la pràctica que s'ha de desenvolupar a l'aula i ofereix els elements necessaris perquè infants, tutors i monitors puguin aproximar-se a la comprensió de la participació infantil a la ciutat i ho facin amb la voluntat de canviar la percepció que tenen sobre aquest tema.

El disseny del material didàctic ha estat, dins del projecte, la concreció de la proposta de treball i de desenvolupament dels continguts i els objectius didàctics. Però també ha suposat una eina de treball amb els agents implicats per poder introduir les transformacions que s'anaven identificant en els diferents espais de deliberació a partir de l'experimentació i revisió. A partir de les valoracions dels agents implicats, l'equip central revisàvem i introduïem noves propostes per poder afavorir l'aproximació als temes d'una forma propera i significativa. Una vegada elaborada la proposta, s'analitzava i es consensuava amb el grup de tutors i monitors, que eren els encarregats de valorar-la i introduir-hi les millores que consideressin oportunes. Aquesta estratègia ens permetia representar-nos com seria el desenvolupament a la pràctica i, per tant, establir-ne els elements més significatius. Quan els tutors, els monitors i l'equip central ja havíem deliberat sobre el material didàctic i n'havíem acordat els continguts i la forma de presentar-los, es portava a impremta.

En cada edició debatíem sobre aquest recurs i és per això que ha estat un dels elements que s'ha anat transformant al llarg del projecte i sobre el qual hi hagut constants referències per part dels participants. Les referències al material didàctic han estat de tres tipus.

- *Que sigui més atractiu.* Per als agents implicats, el material didàctic era poc suggeridor, tenia poc color i el fet que s'edités en dues tintes no els agradava. No hem d'oblidar que, des de fa uns anys, els materials han incorporat dissenys molt creatius.

- *Em sembla bé tota, llàstima que no disposem de més pressupost per fer la unitat en colors, enganxines... Això es pot aplicar a tot el treball. El contingut i la metodologia em semblen perfectes però la qualitat formal del material, tot i que any darrera any ha anat millorant, em*

segueix semblant pobre. Aniria bé pòsters en color per ambientar la classe i material complementari (jocs, vídeos...) per si el tutor vol ampliar l'activitat. Crec que s'hauria de reclamar una major inversió en els materials. Per exemple, l'enquesta que els van donar de "Sant Feliu, ciutat en congrés" tenia una qualitat molt superior a aquest dossier i en canvi repercutia molt menys perquè s'havia de tornar a l'Ajuntament. (02T7)

· Caldria millorar la seva qualitat (fotos en color...) i fer-los més atractiu pels alumnes. (04T2)

- *Que sigui més significatiu.* En relació amb els continguts, es demanava que tinguessin elements de proximitat, de la realitat i quotidianitat dels nens i les nenes. Progressivament vam anar incorporant fotografies que aportaven aquests elements de significació.

- *Que no generi sensació d'inacabat.* Pel que fa a la forma de treballar el material, sobretot als infants els feia la sensació que el llibret queda incomplet, que quedaven activitats per fer. Respecte d'aquesta observació, hem de dir que hi intervenien dos elements. Per una banda, la flexibilitat en l'ús que tenia el monitor, la qual cosa implicava que en algunes ocasions quedessin algunes activitats sense desenvolupar-se. I, per l'altra, la duració de les sessions, que feia que en alguns casos no s'abordessin totes les propostes i se suggerís que s'acabessin en un altre moment.

· De vegades no acaben d'escriure i queda un pel incomplet. (00T8)

11. El que menys m'ha agradat de l'experiència ha estat...

· Sensació "d'inacabat" del dossier, encara que a classe estem buscant "forats" per donar-li cabuda. (02T6)

· Q no vam acabar el llibre. Pq així aprèn. (00E7,11)

· Q no hem acabat el llibre. Pq a lo millor era divertit. (00E8,16)

· No acabar el llibre, pq m'ha agradaria saber el que continuava. (01E3,18)

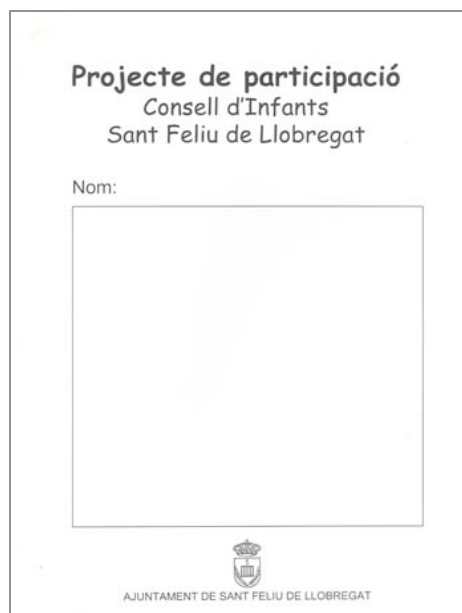
L'equip central sempre ha estat conscient que el llibret era un recurs per donar suport al treball a l'aula que podia millorar-se. Però cal fer constar que, dintre de les possibilitats econòmiques i de la forma de treballar, s'ha de reconèixer que amb el temps se n'ha millorat la qualitat i l'atractiu per als nens i les nenes. S'ha de recordar que en la primera edició, el material estava distribuït en quatre blocs de fotocòpies grapades i que el nombre de còpies que es feia cada any era, aproximadament, 275. D'altra banda, cada edició entrava novament a impremta perquè s'havien d'introduir els canvis que havien proposat els tutors i els monitors.

A continuació, presentarem algunes de les transformacions més generals que s'han introduït en el material didàctic, atès que en el proper bloc de continguts analitzarem els canvis en el desenvolupament de les sessions i ens servirem de les imatges del material

didàctic de cada sessió per mostrar-los. Les transformacions principals que es van produir en les sis edicions, fins que es va trobar una edició adequada per treballar els objectius proposats en el projecte, van ser:

- Primer disseny de llibret a la segona edició del projecte (curs 1999-2000)

A partir del material que havíem recopilat de les fonts documentals de referència i d'alguna pàgina elaborada per a aquesta edició, vam preparar un llibret que tenia vuit pàgines i estava molt relacionat amb els materials escolars. Les característiques eren:

Portada del material didàctic del curs 1999-2000.

- La portada tenia un espai en blanc perquè els nens i les nenes poguessin dibuixar algun aspecte relacionat amb la participació infantil i perquè d'alguna forma personalitzessin el llibret. Aquest aspecte no va ser significatiu per als infants: no hi van parar gaire atenció.
- Cada sessió s'introduïa amb una imatge per afavorir l'exploració d'idees prèvies i per introduir els continguts de la sessió. A la primera sessió es va incorporar una fotografia de la façana de l'Ajuntament de Sant Feliu per introduir el projecte; les altres imatges procedien d'altres materials ja editats.
- Es van incorporar documents elaborats pel Consell per poder preparar la visita dels representants.

- Incorporació a la portada d'una fotografia en color: participació infantil a les festes

A la tercera edició del llibret, curs 2000-2001, fent-nos ressò de les valoracions demanaven que el material fos més atractiu i significatiu per als infants, es va incorporar diferents elements en color. Valorant què podíem introduir, es va identificar un dels elements més innovadors i que es va mantenir en les edicions següents. Es tractava de dissenyar una portada a partir d'una fotografia associada al tema de la participació infantil que tingués relació amb la ciutat de Sant Feliu. A la vegada es va aprofitar la contraportada per introduir el logo del Consell d'Infants.

Una altra modificació que es va introduir va ser reduir el nombre de pàgines que tenia el llibret: de vuit pàgines es va passar a set, amb la voluntat de superar la

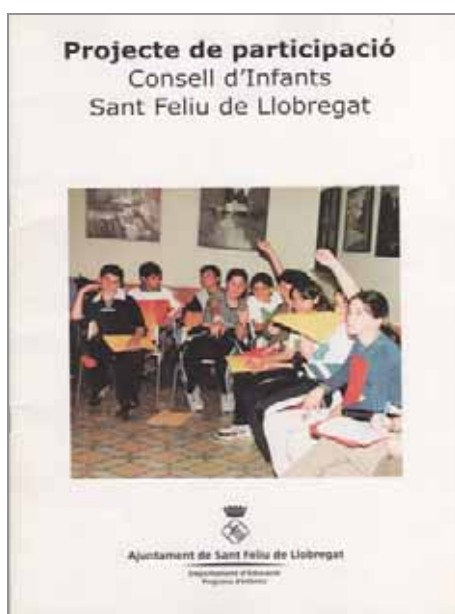
sensació dels participants, que manifestaven que quedava incomplet. Les pàgines que es van eliminar corresponien a les imatges que introduïen els continguts de cada sessió.

Portada i contraportada del material didàctic del curs 2000-2001.

- Portada relacionada amb l'òrgan de participació ciutadana: el Consell d'Infants

A la quarta edició del projecte, curs 2001-2002, en relació amb el llibret dels nens i les nenes no hi va haver gaires modificacions perquè les valoracions relatives al material didàctic havien disminuït.

Portada del material didàctic del curs 2001-2002.

Es va mantenir la introducció d'una fotografia significativa i, en aquesta ocasió, es va introduir una fotografia que corresponia a una sessió de treball del Consell d'Infants i que feia referència a un dels objectius generals del projecte.

Una altra transformació va consistir a reduir el text escrit per pàgina. Es van suavitzar les pàgines de continguts, per aconseguir una sensació de claredat i per convidar al treball. Aquesta transformació va coincidir amb alguns canvis en les dinàmiques de les sessions.

Hem de dir que els nens i les nenes no van percebre aquests canvis, perquè el llibret va ser un dels aspectes que menys els havia agradat (de 79 valoracions, 17 feien referència al material). Per tant, la reducció del text no va ser suficient:

- *Fer el llibre pq hi ha moltes lletres.* (00E3,10)
- *Que tenia que llegir molt, pq hi ha al llibre molta lletra.* (00E4,18)

▪ Introducció d'un nou disseny amb elements atractius i significatius

En la cinquena edició, curs 2002-2003, després de provar diferents estratègies per dissenyar un material atractiu i suggeridor per als participants, es va introduir un seguit de canvis que va donar un bon resultat a la pràctica. Aquesta transformació va coincidir amb el fet que, metodològicament, també es van introduir canvis importants, com veurem més endavant. Però encara hi va haver un tercer element que va afavorir-ne el bon resultat: la implicació que el Consell d'Infants havia tingut en diferents accions que suposaven un avanç important en la participació en la ciutat.

A continuació, i amb el suport de les dues imatges, assenyalarem dos d'aquests canvis que es van introduir:

- El primer canvi va ser la incorporació a la portada del llibret d'una fotografia del dia de la constitució del Consell d'Infants.
- El segon canvi corresponia a la pàgina interior de la contraportada, on es presentaven dos espais d'extensió de la participació dels infants dins de la ciutat que el Consell d'Infants havien dissenyat i perquè pretenien donar a conèixer aquest òrgan i convidar a la participació.

Aquestes dues decisions van provocar dues reaccions inesperades per part l'equip central. La primera es va produir en el moment de presentar el llibret. En tots els grups de cinquè, els infants van començar a reconèixer els companys de sisè, els companys de cau o els amics d'alguna altra activitat. Els va sorprendre que hi hagués un grup força nombrós on hi havia algun conegut i, a més, l'alcalde. La segona reacció va ser que els representants del Consell van utilitzar aquestes dues imatges com a suport per presentar aquest òrgan a les aules de cinquè.

Portada i interior de la contraportada del material didàctic del curs 2002-2003.

El tercer canvi important va tenir a veure amb el contingut interior. Només obrir el llibret on es podia veure la reproducció d'una carta de l'alcalde adreçada als nens i les nenes per presentar el projecte i el material.

Benvolguts nens i nenes de Sant Feliu: aquest material que teniu a les mans us ha de servir, amb l'ajuda dels vostres tutors i les vostres tutores, per tirar endavant el procés de participació que ha de dur a la renovació del Consell d'Infants. Per la meua part, i com a alcalde de la ciutat, voldria que a més d'encoratjar-vos a formar part d'aquest òrgan de participació ciutadana, tots i totes trobéssiu en aquest procés la possibilitat d'aprendre alguna cosa sobre què significa la democràcia, la representativitat, la participació o la corresponsabilitat.

Una ciutat on viuen dones, homes, nens i nenes, nouvinguts... En definitiva, una ciutat integrada per l'àmplia diversitat humana, sempre serà un xic millor si pot disposar del parer de tots els sectors que la conformen. En aquest sentit he de dir que el Consell d'Infants ha estat i és una peça clau en la definició i el disseny de la ciutat que volem.

La participació dels infants en la remodelació de la rambla de la Marquesa de Castellbell o en l'estudi dels itineraris escolars, per posar dos exemples recents, ha representat l'oportunitat de tenir una visió de la ciutat que difícilment podria aportar una persona adulta, ja que els usos que fan dels espais són totalment diferents. En canvi, estic segur que tot plegat va en benefici de totes i tots, grans i petits.

I permeteu-me, per acabar, que expressi un desig: que la il·lusió que jo sé que poseu els infants quan es tracta de pensar en la nostra ciutat i en com millorar-la entre tots i totes no s'esvaeixi mai del tot; que la conserveu, perquè en un temps no gaire llunyà la democràcia no es podrà concebre sense la participació ciutadana; i que el camí que ara empreneu us serveixi d'humil punt de referència per continuar, entre tots, millorant les fórmules democràtiques de convivència social.

Endavant, doncs, amb aquest exercici de present i futur que teniu a les mans.

Àngel Merino
L'alcalde

Reproducció de la carta de l'alcalde a la primera pàgina del llibret.

Aquesta estratègia es va introduir per afavorir que els tutors presentessin el material als nens i les nenes. Al grup d'analitzadors, el vam presentar com un treball que es podia vincular amb altres continguts curriculars o, fins i tot, que servia per convidar els nens i les nenes a llegir-lo a casa amb els pares. Va ser una proposta acceptada, encara que hem de dir que l'equip de monitors, en la primera sessió, també hi feia referència per potenciar que es llegís. A més, es volia afavorir que els nens i les nenes s'adonessin que, per participar, no cal esperar a ser gran, tal com ens manifestaven en les valoracions. Preteníem sensibilitzar-los perquè associessin els continguts que treballarien a les sessions amb situacions de participació del present, on els infants tenen drets i espais per fer-ho.

Hem cregut interessant reproduir aquesta carta per destacar-ne alguns continguts que promouen les idees força del projecte.

- Tracta els infants com a ciutadans que poden donar el seu parer.
- Reconeix el Consell d'Infants com a òrgan de participació ciutadana.
- Posa exemples d'actuacions en què la veu dels infants va ser important per incorporar millores que els adults difícilment podien aportar.
- Defineix el treball que van fer els infants com un exercici participatiu per aprendre participant i per convidar-los a continuar participant en la ciutat.

Fotografies dels Consells constituïts fins aleshores.

Un quart element incorporat en aquesta edició va ser la introducció de diferents imatges dels diferents Consells d'Infants que des de la seva primera constitució havien treballat per a la ciutat.

Aquesta incorporació va ser un reconeixement a tots els infants que havien participat en la ciutat. També va servir per donar-lo a conèixer el Consell com un òrgan de participació consolidat i amb cinc anys d'història. Novament, davant d'aquestes imatges, els nens i les nenes van buscar els companys coneguts.

Un cinquè canvi va ser la incorporació de la carpeta dels drets de tots els nens i totes les nenes del món (Fundació Akwaba, 1998). Aquest material sempre s'havia

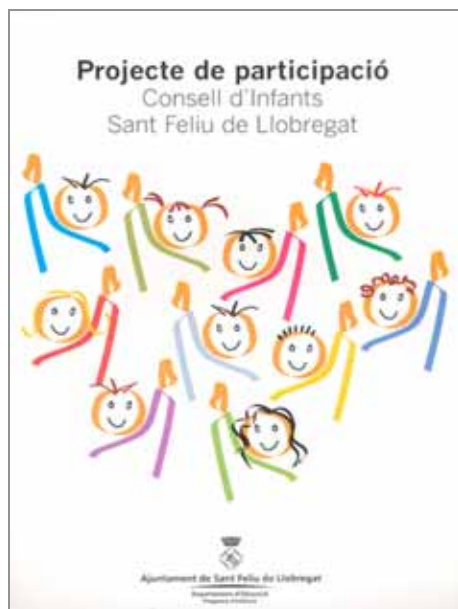
adquirit per repartir-lo als infants amb l'objectiu de per donar-los a conèixer la Convenció dels Drets dels Infants, però feia dos anys que l'havien deixat d'editar. En una primera ocasió, es va resoldre fent fotocòpies del contingut, fet que va ser molt laboriós i costós. I, en la segona ocasió, es va incorporar al material, per potenciar-ne l'ús dins i fora de l'espai escolar. Aquesta decisió a l'equip central ens generava una certa incertesa ja que el llibret passava a tenir 20 pàgines i, en reiterades ocasions, els tutors i els infants ens havien manifestat que el fet de no acabar el llibret produïa una sensació d'incompliment i de feina mal acabada.

L'últim canvi que volem destacar, el qual abordarem amb més detall més endavant, va ser que les pàgines per treballar a les sessions es van omplir de fotografies relacionades amb la ciutat, amb els infants i amb la participació.

En aquesta edició del llibret també hi va haver una millora en relació amb la qualitat de la composició i la impressió.

- Consolidació de l'estil del llibret i canvi en la portada

A la sisena edició, curs 2003-2004, es van mantenir les transformacions introduïdes en l'edició anterior. Les valoracions respecte del llibret per part dels agents implicats, començant pels infants, deixaven clar que havien estat millores adequades i vàlides per donar suport al treball a l'aula.

Portada del material didàctic del curs 2003-2004.

Es va mantenir la carta de l'alcalde, a la qual es va afegir una fotografia de l'últim Consell d'Infants. A més, es van actualitzar les fotos del Consells constituïts fins aleshores.

L'única transformació que es va fer va ser canviar la portada: en comptes d'una fotografia del Consell d'Infants es va dissenyar una nova composició. Per al nou disseny es va agafar com a referència el logo del Consell i es va multiplicar la imatge perquè hi hagués molts infants aixecant el braç demanar la paraula.

Finalment, per primera vegada es van referenciar les escoles que participaven en el projecte. La voluntat era reconèixer la seva implicació en el treball i fer constar que el

material s'havia elaborat amb el seu suport. Novament, una cosa tan simple com aquesta no s'havia tingut en compte fins aleshores.

Després de sis edicions, considerem que el material de treball recull elements significatius i de context que són propers als nens i les nenes. El llibret ha esdevingut un recurs per poder treballar en les sessions a l'aula, a la vegada que s'ha convertit en un material que pot tenir altres usos més enllà de l'escola. Ens fa la impressió que aquest material, quan arriba a mans de les famílies, també pot ser un recurs per sensibilitzar-les per a la participació dels nens i les nenes en la ciutat.

A més del llibret, en les diferents sessions, s'han utilitzat altres recursos didàctics per treballar els continguts a les sessions a l'aula. Aquests recursos complementaris han estat:

- Reproducció en DIN-A3 d'algunes de les pàgines del llibret per poder visualitzar a l'aula el treball que havien fet els nens i les nenes i sobre el qual havien arribat a un consens.
- Figures geomètriques i trencaclosques amb imatges del Consell per portar a terme una activitat de cooperació.

3.3.3 APLICACIÓ DEL PROJECTE A LES AULES I CONCRECIÓ DE LES ESTRATÈGIES DE L'ACCIÓ

En el bloc de continguts anterior hem presentat els elements que orienten el disseny de les sessions a l'aula i com, en el transcurs de les edicions, s'han anat concretant i se'ls ha donat forma. A les pàgines següents presentarem l'evolució de la definició d'estratègies didàctiques i de planificació de l'acció a les aules per assolir els objectius proposats i per treballar els blocs de continguts que s'anaven concretant.

Abans de presentar, per a cada sessió, l'anàlisi, l'experimentació i la presa de decisions de la introducció de diferents propostes d'activitats, cal manifestar que hi ha hagut dos elements que han evolucionat de forma genèrica en el conjunt de la planificació de l'acció. Aquests són: la durada de les sessions i la metodologia per desenvolupar els objectius.

- Durada de les sessions: 90, 60 o 45 minuts

En relació amb la durada de les sessions, hem de dir que en el transcurs del projecte hem passat de sessions de 90 minuts a la tarda a sessions d'entre 90 i 45 minuts al matí o a la tarda. L'experiència va fer que ens adaptéssim a les circumstàncies i a les necessitats que expressaven els tutors i els infants. En relació amb la durada, d'alguna manera vam passar d'una proposta de duració rígida i estàtica a entendre que les sessions podien ser flexibles.

Aquesta flexibilitat suposava que els tutors podien decidir la durada del projecte dins de l'aula i, per tant, se'ls donava més marge per trobar el moment més idoni per desenvolupar-lo, amb la qual cosa enteníem que es generava menys complicacions dins del programa curricular del grup classe. Per a l'equip central i l'equip de monitors, no hi havia inconvenient per tenir fins a tres propostes de durada de les sessions (90, 60 i 45 minuts), perquè el que fèiem era adaptar la proposta d'activitats al temps marcat i anar dels mínims als màxims. Evidentment la nostra proposta s'estructurava en sessions de 90 minuts, ja que ens permetien treballar amb tranquil·litat i aprofundir en totes les activitats proposades. Amb tot, el que teníem clar era que la duració de les sessions no havia de ser cap impediment per implicar-se en el projecte, i en les diferents edicions del projecte vam tenir més grups classe que van optar per sessions de 60 i de 90 minuts, que no pas de 45.

▪ Metodologia: tipologia d'activitats i estratègies didàctiques

Per aprofundir en els continguts dels blocs temàtics, hem anat incorporant diferents propostes que tenien a veure amb com entendre el procés d'ensenyança i aprenentatge i la relació dels elements implicats. La proposta partia dels principis que fonamenten el constructivisme i de les propostes metodològiques d'educació en valors. Així, la proposta inicial del projecte s'orientava cap a una tipologia d'activitats que configuraven l'estructura de les sessions:

- L'aproximació a la complexitat de la realitat.
- L'aportació d'informació i el desenvolupament de procediments a propòsit de la participació.
- Els exercicis d'autoconeixement.
- La conceptualització de valors i la presentació d'exemples empírics per il·lustrar-los.

Aquesta estructura ens ha estat vàlida per a totes les edicions. L'element que ha canviat és l'acció a partir de la qual es proposaven. I, en l'evolució del projecte, aquestes activitats han girat al voltant de tres elements:

- Activitats escrites que ens portaven a reflexionar sobre els continguts conceptuals que es concretaven en elaboracions personals a partir de preguntes reflexives sobre què entenem per "dret", "participació", "diàleg"...
 - Activitats d'aproximació al tema a partir del que és significatiu, on es va alterant la reflexió amb exercicis que ens traslladen a situacions pràctiques.
 - Activitats vivencials en forma de jocs per participar en situacions que evoquen els continguts proposats i amb les quals, des de l'experiència, s'aprofundeix en elements significatius de la participació.
- Potser la introducció del joc i la varietat dels recursos. Fa tres anys que la portem a terme i aquest punt ha estat novedós. (O0T8)*

En els espais de treball deliberatiu, un dels aspectes que més es va treballar va ser precisament com donar forma als objectius i continguts perquè es concretessin en activitats que ens permetessin en la situació d'ensenyança-aprenentatge poder desenvolupar-los. A cada edició s'introduïen propostes que analitzàvem des de la pràctica per valorar-ne l'adequació. Aquestes experimentacions contínues van permetre elaborar un conjunt d'orientacions per a la pràctica des de les quals es proposaven les estratègies per desenvolupar les activitats que configuraven les sessions. En algunes sessions, hem arribat a elaborar un conjunt d'estratègies i propostes d'activitats força ampli que permetia a tutors i monitors escollir la proposta més adequada per al grup classe.

En el grup deliberatiu de monitors, després de la reunió d'anàlisi amb els tutors, planificàvem conjuntament la posada en pràctica de cada sessió amb les activitats consensuades, però sempre hi havia la possibilitat que el tutor, després de llegir el dossier de *Material didàctic per a tutors i tutores*, pogués proposar una altra activitat. Hem de dir que aquest fet no es va donar mai, tot i que sempre ho ressaltàvem i el monitor en la primera sessió preguntava al tutor si tenia alguna altra proposta respecte de les que se suggerien en el dossier.

Voldríem deixar constància que quan parlem d'haver trobat una proposta per desenvolupar les sessions no volem dir que s'havia donat per finalitzada la recerca de millores o de modificacions. Ben al contrari, el treball del grup deliberatiu amb els monitors tenia la finalitat d'establir diferents estratègies per treballar la mateixa proposta d'activitat. Amb això volem dir que, una vegada establerts uns mínims per treballar els blocs de continguts, hi havia múltiples fórmules de canviar les estratègies segons les característiques del grup i, sobretot, segons l'evolució del treball conjunt dins de la mateixa sessió. És a dir, en la pràctica, les propostes analitzades i consensuades en els

espais de deliberació conjunta prenen diferents formes a partir de la configuració dels ingredients de la situació d'ensenyança i aprenentatge. Aquest element característic del projecte va ser possible gràcies a la professionalitat de l'equip de monitors i a la confiança que els tutors dipositaven tant en aquests com en el mateix projecte.

A continuació, tenint en compte les consideracions anteriors, analitzarem l'evolució i les transformacions que van tenir les quatre sessions per treballar els blocs de continguts i els objectius.

Sessió 1: "Els drets dels infants"

Aquesta sessió ha estat una de les que es va consolidar més aviat. En la quarta edició havíem trobat una proposta d'estructura i de dinàmica que ens permetia aprofundir en el bloc temàtic dels drets dels infants. Durant el procés d'anàlisi de la pràctica, fins que es va arribar a la proposta més definida, hi va haver tres moments significatius:

1r Treball conceptual sobre la Convenció dels Drets dels Infants

La primera edició del projecte, curs 1998-1999, havia centrat el treball a donar a conèixer els drets dels infants des d'una perspectiva conceptual que se centrava a aprofundir i clarificar aquells conceptes relacionats amb la temàtica dels drets (Convenció envers Declaració, drets envers deures...). Hi havia un segon nivell d'aprofundiment que pretenia donar a conèixer els drets bàsics i fonamentals i, per això, es proposava que per grups aprofundissin en un d'ells i després el presentessin al grup classe.

2n Eliminació del bloc de continguts relatiu als drets dels infants

Aquesta va ser una decisió que es va prendre conjuntament amb els tutors, en l'espai de valoració de la primera edició del projecte. Es va considerar que els nens i les nenes ja tenien un bon coneixement dels seus drets i, per tant, per al curs 1999-2000 es va eliminar aquest bloc, ja que es va considerar que potser calia aprofundir en altres continguts del projecte.

3r Treball dels drets des de la presència que tenen en la quotidianitat dels infants

En l'entrevista de seguiment de la segona edició, dues tutores que ja feia dos anys consecutius que participaven en el projecte, van coincidir a dir: *Trobo que quan començàvem amb el tema dels drets dels infants anava millor, hi havia més lligam* (99T4). L'equip central, juntament amb els monitors, compartiem aquesta opinió.

L'experiència de la segona edició ens va fer adonar que sense aquesta sessió hi havia una certa desconexió entre els blocs temàtics i es perdia un dels eixos centrals del projecte. Vam recuperar la sessió a la tercera edició del projecte, però tenint en

compte que s'havia de fer un tractament més pràctic i més proper als infants. Ho vam fer rebaixant la càrrega conceptual que hi havia hagut a la primera edició, introduint un treball des de la perspectiva de les actituds, els valors i les normes.

A les edicions següents del projecte, l'anàlisi en els espais de treball deliberatiu ens va portar a buscar estratègies per aproximar més els drets dels infants a les situacions de relació amb els iguals. Els tutors precisament ens havien assenyalat que aquest aspecte era un punt feble d'aquesta sessió. A continuació, a mode d'exemple, reproduïm la consideració d'una tutora:

- *Fer drets i deures més propers a les diferències entre companys/es. Sovint no es respecten entre ells, però manifesten entendre els drets més llunyans.* (00T1)

Aquesta mateixa persona, en l'espai per a les observacions, suggeria la proposta següent:

- *A la 1ª unitat la canviaria per drets dels nens diferents (de caràcter, de problemes familiars, problemes al jugar al pati, del nen que té dificultat en l'aprenentatge, que és massa gras, massa moreno...) i com enfrontar-nos davant d'ells. Drets i deures d'uns i dels altres.* (00T1)

A la reunió següent d'anàlisi i validació amb els tutors, vam estar buscant situacions concretes que ens permetessin l'exemplificació. Vam aprofitar per animar els tutors a implicar-se en aquest punt de la sessió, ja que ells, millor que els monitors, coneixen la història del grup. Els monitors també tenien exemples concrets que havien recollit als registres de les sessions anteriors. Després del desenvolupament de les sessions, en el qüestionari de valoració, vam recollir l'opinió següent:

- *Funciona perquè van conèixer els drets dels infants, després de comentar-los i posar exemples.* (01T5)

En relació amb aquesta sessió, els tutors, sempre que revisàvem l'adequació de la proposta d'activitats, ens assenyalaven que s'havia de fer més referència als deures dels infants. Consideraven que no només s'havia de parlar de drets, sinó també de deures.

- *Caldria relacionar drets i deures.* (02T4)
- *Aprofundir més en cadascun dels drets i els seus deures.* (02T5)
- *Els manca consciència dels deures.* (02T6)
- *Quins altres continguts creus que s'haurien de treballar? Les obligacions i els deures personals i ciutadans.* (03T1)

Quant a aquesta sessió, hi havia algun element més que n'influïa el desenvolupament, més enllà de l'adequació de les activitats proposades i els seus continguts. L'equip central, en la preparació de la quarta edició del projecte, curs 2001-2002, vam adonar-nos que no estàvem sent gaires respectuosos amb els nens i les nenes i els seu ritme de

treball. Efectivament, arribàvem al grup classe, ens presentàvem i ens posàvem a treballar sense gaire miraments. Ens havíem oblidat de tenir en compte que era la primera sessió, on tot era nou i on s'havien d'establir uns referents per compartir i començar a treballar. Alguns infants així ho manifestaven:

- *El primer exercici q van fer. Pq era el primer dia i no sabia.* (00E9,7)
- *El primer dia. Pq no entenia q era el consell d'infants.* (00E10,5)
- *El primer pq no coneixia gaire aixó.* (01E10)
- *Quan vam començar. Perquè era una mica avorrit i además no entenia res però ara sí que ho entenc.* (02E6,13)
- *Lo de les presentacions del primer dia. Perquè estàvem molt tímids.* (02E8,2)

Aquesta reflexió ens va portar a introduir algunes modificacions per suavitzar el nombre de continguts en relació amb els drets i per afavorir la construcció d'un clima de treball que motivés a implicar-se i participar en les propostes d'activitats. Després de quatre edicions, en aquesta primera sessió, ens proposàvem dos reptes:

- Garantir que els nens i les nenes coneguin la finalitat del treball que farem al llarg de les quatre sessions, durant les quals s'abordarem conceptes com ara "participació", "infants", "ciutat" i "ciutadans del present". Per assolir aquest repte vam introduir estratègies per presentar i clarificar el treball que fariem en les quatre sessions que iniciàvem.
- Aprofundir en el coneixement que tenen els nens i les nenes dels drets dels infants, analitzant-los des de situacions de la vida quotidiana i aproximant-los als drets civils.

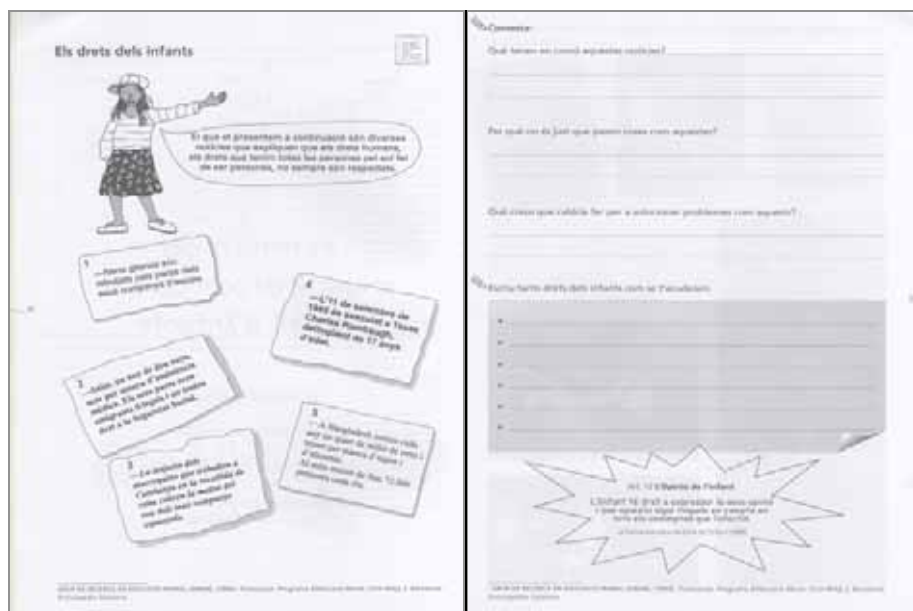
Aquesta sessió sempre s'ha fonamentat en l'adaptació d'una proposta didàctica (GREM, 1996: 104-105, 112) i en la carpeta per treballar els drets que va dissenyar la Fundació Akwaba. En l'evolució del projecte, aquest recurs, com hem indicat, va formar part del llibret dels nens i les nenes i no sempre es treballava, ja que quedava com a proposta d'ampliació més enllà del projecte.

Després de l'evolució d'aquesta sessió, la proposta que es va establir estava constituïda per les parts següents:

- 1) *Presentació del projecte i de com treballarem.* S'introdueix la proposta de temes que cal treballar en relació amb la ciutat, la infància i la participació. El monitor es presenta a partir d'una activitat lúdica i, seguidament, proposa un joc per consensuar amb els nens i les nenes quins són els elements importants per treballar junts i aprendre coses. Finalment, presenta el llibret als infants, incidint en que és un

recurs que treballaran junts, però que poden continuar treballant-lo en altres moments, a l'escola o a casa.

- 2) *Introducció al tema dels drets dels infants.* Amb la finalitat d'introduir el tema i explorar els coneixements previs que en tenen els infants, es proposen unes preguntes facilitadores per obrir el debat: "què vol dir l'expressió *no hi ha dret?*"; i "què és un dret?", "què és un deure?". Tot seguit, es presenta la carpeta dels drets de tots els nens i totes les nenes del món de la Fundació Akwaba i se n'analitza la portada.
- 3) Mitjançant un *exercici de comprensió crítica d'unes notícies*, els nens i les nenes han d'identificar els drets que s'infringeixen. A partir d'aquesta identificació s'aprofundeix en els drets següents: no-discriminació; salut i serveis mèdics; explotació, supervivència i desenvolupament, i tortura i privació de llibertat. Segons els grups, poden introduir-se unes preguntes que faciliten el treball amb les notícies.

Proposta didàctica per desenvolupar a la primera sessió (de la tercera a la setena edició).

- 4) *Elaboració d'un llistat dels drets que coneixen:* "Els nens i les nenes tenen dret a...". Primer en petits grups elaboren un primer llistat i, tot seguit, en gran grup, elaboren un llistat conjunt a la pissarra. Cada grup va dient un dels drets, l'expliquen i en posen algun exemple. En aquesta activitat, s'introdueixen reflexions que els porten a identificar alguns drets que en la seva vida quotidiana són infringits, en situacions de pati i de treball amb els companys. Algunes de les situacions que surten a debat són: llençar els entrepans a l'hora del pati; no deixar jugar algú per considerar que no és prou hàbil, faltar al respecte per

qualsevol aspecte físic... Aquest moment és una oportunitat per abordar alguns dels conflictes que tenen els grups. En alguna ocasió els monitors s'havien trobat infants que explicaven com se sentien quan eren rebutjats a l'hora del pati o quan els insultaven i com els tutors intervenien per solucionar-ho.

- 5) Finalment, per tancar la sessió, es repassen alguns drets i se suggereix alguna activitat que poden fer fins a la sessió següent per donar-li continuïtat. Per exemple: fixar-se en els drets infringits o si hi ha algun dret que no hem recordat, mirar quins drets surten en les notícies... En relació amb aquesta última proposta, en alguna edició, alguns tutors van ampliar la sessió demanant als infants que recollissin dels diaris notícies que parlessin dels drets dels infants i van preparar un mural amb notícies sobre els drets dels infants.

Aquesta sessió, al llarg del projecte, mai no ha estat una de les més valorades, no només perquè era el primer dia i perquè hi havia altres activitats més suggeridores, sinó perquè els nens i les nenes descobrien que hi havia infants que no tenien els drets bàsics garantits i això els entristia, tal com expressen aquestes valoracions:

- *Llegir les notícies dels drets q s'infringeixen. Pq eren molt tristes.* (00E6,2)
- *Quan vam llegir la primera pàg. Pq eren notícies injustes que l'havien passat a nens.* (00E1,4)
- *Llegir les notícies. pq no m'agrada sentir aquestes coses de nens que moren.* (01E10,6)
- *Les notícies tristes del llibret. Perquè totes parlaven de nens.* (02E11,6)
- *Les notícies del diari del llibret. No m'ha agradat perquè als nens no tenen els mateixos drets que nosaltres.* (03E11,3)
- *Les notícies dels drets dels infants. Pq em feien pena.* (03E11,13)

Sessió 2: "Com podem participar?"

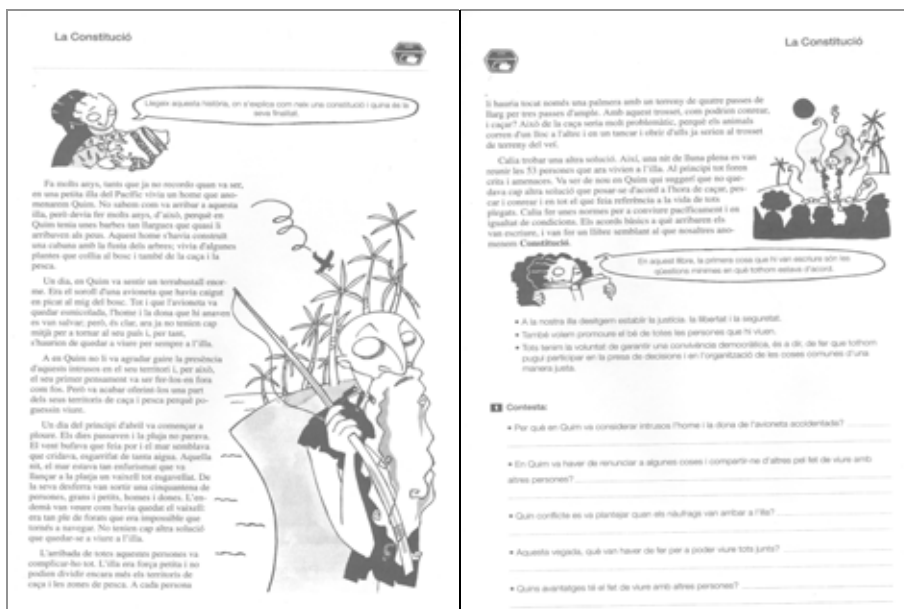
Aquesta ha estat la sessió que durant tot el projecte ha tingut més modificacions. El motiu principal ha estat que en ella s'articulava l'elaboració de què entenem per participació infantil a la ciutat i suposava el descobriment i l'aproximació de perspectives per a tots els agents implicats.

D'alguna forma, l'evolució d'aquesta sessió ens ha permès aprofundir i consensuar una posició i, sobretot, trobar la manera d'aproximar-hi els nens i les nenes per possibilitar-los que elaboressin la seva pròpia opinió. Per trobar una proposta adequada, vam introduir diferents estratègies i propostes d'activitats que, en l'experiència, anàvem perfilant i optimitzant, a la vegada que construïem una manera d'entendre-la.

Com hem vist anteriorment, aquesta sessió també va anar evolucionant en la concreció dels seus objectius i continguts, fet que també va influir en la transformació de les propostes de treball. L'evolució de com treballar els continguts ens va fer passar per diferents fases, segons el disseny de la proposta didàctica que anàvem configurant conjuntament amb els agents implicats.

1r Sessió centrada en continguts teòrics "La necessitat d'organitzar-nos"

En les dues primeres edicions del projecte, aquesta sessió es va titular "La necessitat d'organitzar-nos". Un dels aspectes que vam percebre temps després va ser que aquest títol no apareixia en els materials, on apareixien títols com "Constitució i Democràcia" i "La Constitució."

Proposta didàctica de la segona sessió a les dues primeres edicions del projecte.

Per treballar aquests elements conceptuals es va proposar dues activitats (GEM, 1996: 104-105, 112) dissenyades per aprofundir en com garantir una convivència democràtica. Totes dues se centraven en una comprensió crítica a partir d'un text que es llegia i es discutia conjuntament, des de la clarificació dels conceptes fins a l'anàlisi dels valors que hi estaven implicats.

Aquesta proposta es caracteritzava, com hem vist en les valoracions del capítol anterior, per una deliberació molt llarga a partir d'un mateix fil argumental. Molts infants van manifestar que s'avorrien perquè la lectura era massa llarga i perquè tota l'estona es donava voltes als mateixos temes a partir de preguntes i respostes. Clarament era una proposta massa estàtica i poc suggeridora que no introduïa canvis de ritmes ni de treball a partir d'elements significatius per als nens i les nenes.

2n El concepte de participació "Què vol dir participar?"

A la tercera edició del projecte hi va haver un primer intent d'introduir elements més significatius i dinàmics per treballar els continguts del bloc temàtic de la participació. La primera decisió de l'equip central va ser eliminar la presència de continguts conceptuals relacionats amb la democràcia i la Constitució. Enteníem que havíem de treballar la participació com a valor democràtic sense necessitat de passar per una definició de democràcia. Aquesta decisió va fer que la proposta d'activitats se centrés en el concepte "participació" entès com a "prendre part en alguna cosa".

Aquesta nova orientació ens va portar a dissenyar una proposta d'activitats que fossin més a la mida del projecte i, sobretot, que tinguessin en compte les valoracions en què coincidien tots els agents. Per dissenyar aquesta proposta vam recórrer a dues activitats:

- Un exercici de construcció conceptual al voltant del terme "participar"
 - Primer es demanava als infants que possessin exemples de situacions participatives. A partir de la identificació de situacions totalment variades, s'analitzaven els aspectes que feien que una situació fos considerada com a participativa. Seguidament, primer de forma individual i després en petit grup, pensaven paraules semblants i contràries a "participació".
 - A continuació s'introduïa la definició lexicogràfica del terme "participació" i, des l'anàlisi d'aquesta, es proposava que elaboressin la seva pròpia definició: "La participació és...". Aquests dos moments de l'activitat pretenien clarificar el concepte de participació, així com els elements que la caracteritzen.

Què vol dir "Participar"?

Moltes vegades sentim que és molt important aprendre a participar. Però, sabem què vol dir aquesta paraula?

Escriu alguns exemples de participació:

Completa el quadre següent:

Paraules semblants a participació	Paraules contràries a participació

Per conèixer el significat de la paraula **participació** hem consultat el diccionari i hem trobat:

Participació. f. Acció de participar.

Participar. v. tr. i intr. Tr. Donar notícia (d'alguna cosa). *Encara no en ha participat el seu casament.* | Intr. Tenir, prendre part d'alguna cosa. *Participar en un debat.*

Escriu amb les teves paraules quin és el significat de participació:

La participació és

Explica què ha passat en el joc "Junts ho podem fer millor":

Art. 12 L'Opinió de l'infant

L'infant té dret a expressar la seva opinió i que aquesta sigui tinguda en compte en tots els assumptes que l'afecten.

La Convenció sobre els Drets de l'Infant (1989)

Proposta didàctica per desenvolupar a la segona sessió de la tercera edició (curs 2000-2001).

- Un exercici de cooperació "Junts ho podem fer millor"

Aquesta segona activitat pretenia impulsar actituds de cooperació i l'ajuda mútua entre els companys a partir d'un exercici més dinàmic on es requeria una certa acció per part dels nens i les nenes. Es tractava d'un exercici de cooperació (Puig i Martín, 1998: 153-154), on es proposava una situació de treball en grup, on l'èxit o el fracàs de la feina que se'ls demanava era sempre col·lectiu. Consistia a provocar una experiència que qüestionés les formes de relacionar-se que es donen entre els participants, així com les dificultats que amb freqüència sorgeixen per mantenir una actitud cooperativa.

L'activitat consistia en l'elaboració en petits grups d'un trencaclosques, però sense que ho sabessin hi havia una fitxa que no corresponia al seu grup, sinó a un altre. I, una altra dificultat afegida era que ho havien de fer sense parlar. A partir d'aquí es generaven diferents situacions amb l'objectiu de completar el trencaclosques. Una vegada acabat el joc, hi havia tot un espai per a l'anàlisi i deliberació del que havia passat i com s'havien sentit.

La sessió es tancava amb la síntesi dels continguts treballats, destacant el valor de la participació, des d'on s'introduïa l'article 12 de la Convenció dels Drets dels Infants.

Les valoracions que en aquesta edició van fer els participants van permetre que ens adonéssim que havíem trobat un recurs (el joc del trencaclosques) per afavorir la participació i poder parlar-ne. La incorporació del trencaclosques dins d'aquesta sessió ens va permetre donar el primer pas cap a un projecte més vivencial i lúdic, diferent de les situacions que passen habitualment a l'aula.

- *Interessant.* (00T3) / *Ha funcionat.* (00T4)
- *Molt satisfactòria, molt participativa, propera a ells.* (00T1)
- *Ha anat molt bé el tema del joc.* (00T8)
- *L'activitat del puzzle va ser molt divertida i creativa.* (00M1)

Els nens i les nenes també van fer valoracions en relació amb els canvis introduïts en aquesta sessió. Per primera vegada, en les valoracions dels infants, la sessió de l'elecció del representant havia estat superada per alguna altra. La gran majoria van coincidir a assenyalar que era el que més els havia agradat del projecte i les raons que donaven eren principalment tres:

- Perquè era divertit: *Pq era molt divertit intercanviar les peces del puzzle.* (00E6,2)
- Perquè hi participàvem tots: *Els quadres q hem fet. Pq participaven i col·laboraven tots.* (00E4,7)
- Perquè vam aprendre: *Pq ens han ensenyat a fer coses junts.* (00E8,17)

També, hi va haver un cert retrocés en la incorporació d'una activitat associada al treball a l'aula, tant pel que fa a la temàtica i com a la dinàmica. Els monitors, en l'espai de deliberació, consideraven que la lectura no havia estat suggeridora per als nens i les nenes i havia estat necessari fer molts aclariments. Opinaven que havien d'introduir moltes preguntes reflexives per treballar els continguts i per introduir els elements associats a la participació.

Novament, la segona part de la sessió tenia com a activitat central l'exercici cooperatiu. Aquesta part va ser satisfactòria i engrescadora i, en les valoracions, els infants van tornar a destacar que el joc havia estat de divertit i entretingut.

- *El puzzle, pq aprens que es millor fer una cosa entre tots que tu sol.* (01E6,2)
- *El joc del puzzle pq m'he adonat que es millor treballar en grup.* (01E10,7)
- *El puzle, aprenem i juguem a l'hora.* (01E4,11)

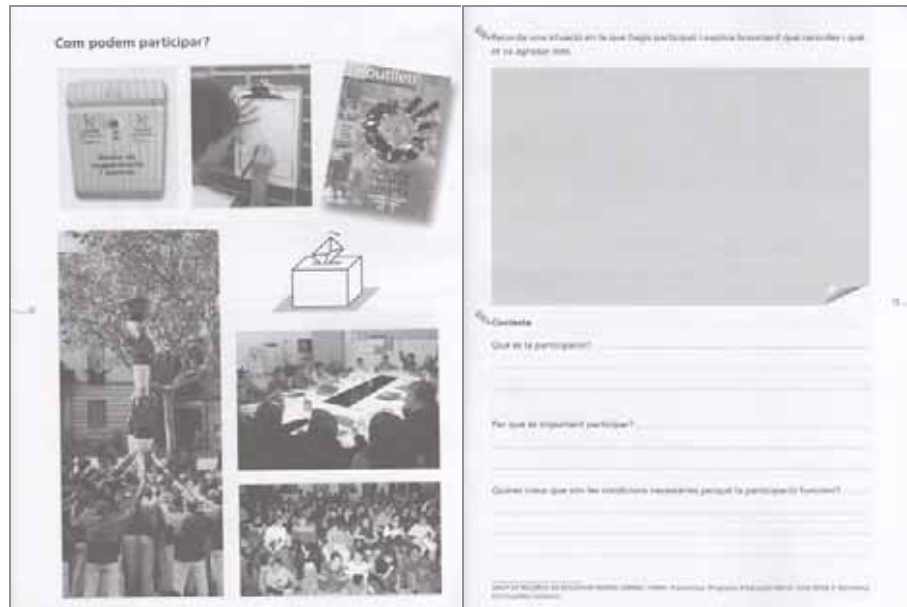
4t "Com podem participar?" Diferents experiències de participació a la ciutat

A la cinquena edició del projecte, curs 2002-2003, es va trobar una proposta d'activitats suggeridora que se centrava en els continguts de la participació però, sobretot, de la participació ciutadana. I, a més, de la participació dels infants en la ciutat. Aquesta edició, com hem comentat anteriorment quan fèiem referència a l'evolució del material dels nens i les nenes, va ser també el moment d'altres transformacions significatives. Novament, teníem clar que calia mantenir l'exercici cooperatiu, perquè era molt valorat pels infants, però també perquè era una forma de parlar de la participació des d'un exercici de participació en què ells havien participat.

L'equip central, en el moment de redissenyar la sessió, vam agafar totes les propostes que fins aleshores s'havien elaborat i les valoracions dels participants per analitzar-les. A partir d'aquest treball vam veure necessari introduir una proposta que se centrés en la participació a la ciutat i que ho fes amb una activitat que no estigués vinculada a una lectura i en la qual no calgués escriure gaire. A la vegada, havíem de garantir treballar continguts propers i significatius des d'on els nens i les nenes poguessin fer una transferència a la seva vida quotidiana amb els grups de referència. En aquesta anàlisi van sorgir, com a elements associats, situacions de participació en què el Consell d'Infants s'havia implicat i des d'aquí va desenvolupar-se la idea que els nens i les nenes de cinquè analitzessin les diferents formes de participació¹⁶⁵ que tenen els ciutadans dins de la ciutat. D'aquí va sortir el títol: "Com podem participar?"

¹⁶⁵ Aquesta activitat tenia com a referent la classificació de nivells de participació infantil proposada a: Trilla, J.; Novella, A. (2001) "Educación y participación social de la infancia". *Revista Iberoamericana de Educación*, 26, p. 137-164.

La proposta d'activitat tenia com a referent metodològic la visualització d'imatges i la construcció conceptual. Per al disseny es van triar fotografies associades a la ciutat on s'identificaven diferents formes de participar.

Proposta didàctica per desenvolupar a la segona sessió de la cinquena edició (curs 2002-2003).

La sessió s'organitzava de la manera següent:

- 1) *Visualització d'imatges.* Es convida els nens i les nenes perquè de forma individual pensin quina situació o fet descriu la fotografia. Després, en petits grups, se'ls demana que anotin tot allò que els suggereix la fotografia i, sobretot, que reflexionin sobre la forma de participació de què es tracta i en les seves característiques.

En la posada en comú hi ha algunes preguntes que poden obrir el debat i que volen fer reflexionar sobre la importància de fer coses junts en diferents àmbits i de diferents formes:

- Quan participem en una situació com aquesta, com ens sentim?
- Què passaria si ningú de nosaltres no participés en aquest fet?
- Què tenen en comú aquestes fotografies? En què són diferents?
- En quins moments o en quines situacions aquesta forma de participar és possible?
- Quines formes de participació es donen a la teva classe? Explica-les.

Finalment, hi ha un parell de propostes per donar continuïtat a l'activitat que consisteixen en que els infants presentin una experiència de participació que els hagi estat significativa.

Aquesta sessió es complementa amb una ampliació de la pàgina de les fotografies, en DIN-A3, perquè, després de fer el treball conjunt, puguin penjar-lo a la classe amb els títols de cada forma de participació.

2) *Exercici pràctic per aprofundir en la idea "Junts ho podem fer millor"*

Hi ha dues propostes possibles que tant monitors i com tutors poden acabar de concretar.

2.1. *Trencaclosques*. En petits grups han de completar una figura, però li falta una peça perquè la té un altre grup. Els nens i les nenes han de trobar la manera de fer el trencaclosques sense parlar. Quan l'acaben, s'analitza com ha anat i què ha facilitat o dificultat aconseguir muntar la figura.

2.2. *Dibuixem junts*. En parelles, han de dibuixar, però, per fer-ho, només tenen un llapis i un paper. Tenen dos minuts per fer dos dibuixos i comencen a la vegada, amb el llapis agafat per tots dos participants. Després de fer els dibuixos, es recullen i es mostren tots mentre els infants expliquen què ha passat, com els ha anat i com s'han sentit.

- *El joc de les papareres. Pq un anava cap a un costat i l'altre per l'altra.* (03E10,19).
- *Com podem participar i els jocs que hem fet. Pq era divertit.* (03E5,11)
- *El dia que vam estudiar com podem participar. Perque t'ensenyen com podem participar.* (02E2,17)
- *El puzzle. Perque participavem en grup, porque montavem el puzzle.* (02E3,6)

La pràctica ens va mostrar que en la segona proposta tots participaven i que d'alguna manera tots podien explicar què havia passat, mentre que en el trencaclosques sempre sortia un líder que portava la iniciativa i els altres anaven a remolc. Aquest líder també prenia més protagonisme en l'espai de debat. Entre els monitors i els tutors, hi havia valoracions de tot tipus: per a alguns la proposta del dibuix implicava menys rebombori que la del trencaclosques; altres creien que en poc temps era possible una evidència clara de les dificultats que podien trobar-se i permetia tenir més temps per a la reflexió conjunta.

3) *Definició conjunta del que s'entén per participació*

Per tancar la sessió es proposa un espai de reflexió per elaborar una definició de participació tenint com a referència els elements que han emergit de les dues activitats anteriors. Es fa en parelles i, posteriorment, es fa una anàlisi en gran grup, amb la qual es pot aprofundir en la importància de participar.

Després de desenvolupar-se, els participants van valorar aquesta proposta satisfactòriament i es va mantenir a les tres edicions següents, la qual cosa ens va permetre de consolidar-la i sistematitzar-la tal com l'acabem de presentar. Només hi va haver petites modificacions en relació amb la visualització d'imatges en el treball en grups. Igual que en la resta, aquest aspecte depèn de la decisió que puguin prendre els tutors i els monitors, per desenvolupar una estratègia o una altra.

Sessió 3: "Les condicions d'un bon diàleg"

En totes les edicions del projecte, aquesta sessió ha tingut la finalitat d'aprofundir en el diàleg com a mitjà per a la participació. Encara que també ha tingut la voluntat de preparar els nens i les nenes per a l'elecció del representant. A partir d'aquestes referències, la tercera sessió ha incorporat diferents propostes per treballar les condicions d'un bon diàleg i d'un diàleg compromès, però s'ha fet mantenint dues propostes principals que van marcar dos moments diferents.

A continuació presentarem l'evolució d'aquesta sessió en el transcurs de les sis edicions del projecte.

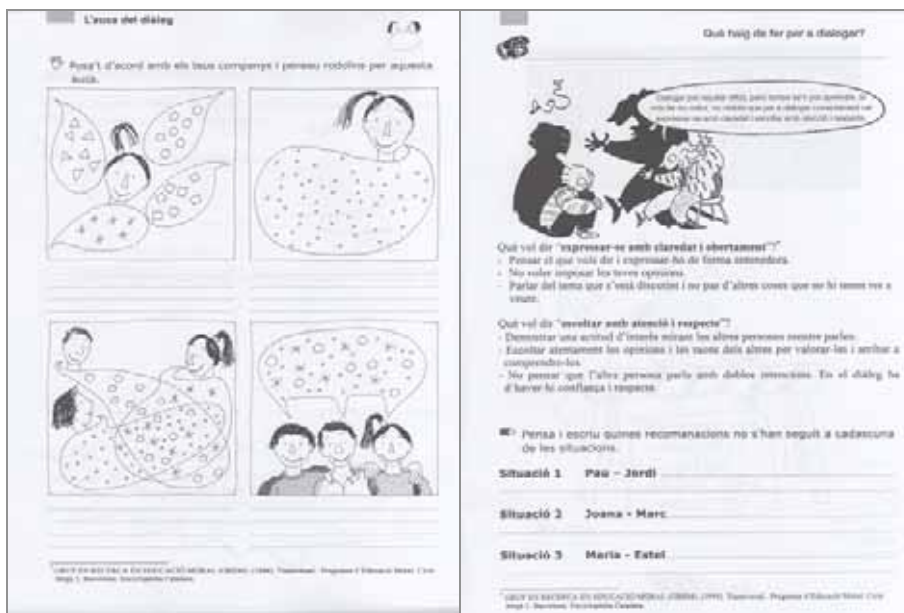
1r Anàlisi i debat sobre les condicions d'un bon diàleg

Durant les tres primeres edicions del projecte, l'activitat principal va ser l'auca del diàleg (GREM, 1996: 32-33), que ens permetia reflexionar sobre els aspectes que proposaven els rodolins. Es demanava una lectura i després una activitat de comprensió crítica que propiciava un debat que pretenia fer emergir els elements essencials del diàleg. Les qüestions que orientaven el debat eren:

- Per què creieu que és important escoltar els altres?
- Per què és necessari donar les nostres opinions quan dialoguem?
- Què és una bona raó?
- Per què cal ser conseqüent amb les decisions preses en un diàleg?
- Quines altres coses hem de tenir presents per dialogar millor?

Per concloure amb el debat i assolir un dels objectius de la sessió, es plantejaven les preguntes següents:

- Quina és la finalitat del diàleg?
- Per què ens serveix a nosaltres dialogar?

Proposta didàctica per desenvolupar a la tercera sessió de les tres primeres edicions.

Aquesta proposta de treballar l'activitat a partir de l'auca del diàleg va passar per alguna adaptació, que va consistir a treure els rodolins perquè els infants els elaboressin i, a partir d'un treball en grup, es consensuava l'auca, amb el suport d'una còpia en DIN-A3, que es penjava a la classe. Aquesta experimentació no va tenir gaire èxit, ja que comportava un nivell de complexitat i dificultat que superava el treball a l'aula.

· Una activitat q hi havia q fer rodolins. Pq és un rollo. (00E8,15)

· Fer els rodolins. Pq no m'agrada fer rodolins. (00E10,10)

La segona part consistia en una proposta normativa per aprofundir en els elements principals per aprendre a dialogar. Es tractava d'analitzar les respostes de: "Què vol dir *expressar-se amb claredat i obertament*?" i "Què vol dir *escoltar amb atenció i respecte*?" A partir de la clarificació conceptual de les respostes proposades i de destinar un temps perquè els infants les recordessin, a cada una d'aquestes tres primeres edicions es van proposar diferents activitats per aprofundir-hi. Aquestes van ser:

- A la primera edició es va proposar el dilema "un problema al grup" per poder posar en pràctica, en el transcurs del debat, la proposta normativa que havíem analitzat.
- A la segona edició es va proposar que els nens i les nenes formulessin els rodolins de la seva auca, integrant alguns dels elements clarificats de la proposta normativa.

- A la tercera edició es van dissenyar tres situacions de diàleg on s'infringia alguna de les recomanacions que es proposaven. Aquestes situacions s'havien de representar a la classe i, a partir de l'observació d'aquestes representacions, s'aprofundia en alguna recomanació. En aquest cas, no tots els grups van tenir temps per a la representació i es va adaptar l'activitat fent-ne una lectura en veu alta.

La sessió finalitzava recordant alguns dels elements que afavoreixen el diàleg.

2n El contrast de dues situacions comunicatives força diferents

A partir de la quarta edició del projecte, en el curs 200-2002, es van incorporar propostes més lúdiques i suggeridores per tal de fer més vivencials i significatius els coneixements sobre la participació. En aquesta sessió es va començar el procés d'experimentació, deixant enrere l'activitat de l'auca del diàleg. També en aquesta edició es van introduir alguns continguts que corresponien a la sessió següent: "L'elecció del representant del Consell d'Infants", però els presentarem més endavant.

La transformació principal va ser la incorporació d'un dictat mut (Puig i Martín, 1998: 161-162), on dos col·laboradors havien de dictar una composició de figures geomètriques amb unes determinades condicions comunicatives diferenciades, que afavorien o dificultaven la realització del dictat. En finalitzar els dictats, es feia l'anàlisi i el debat de les situacions que s'havien donat. Aquesta experiència va donar als infants suficients elements per identificar els elements que afavoreixen l'entesa en el diàleg i per reflexionar-hi.

Les condicions d'un bon diàleg

Què heu de fer per a dialogar?

Què heu de fer per a dialogar?

- Parlar el teu veí dir i escoltar la del veí entenedora.
- No voler imposar les teves opinions.
- Parlar del tema que s'està discutint i no pas d'altres coses que no hi tenen res a veure.

Què cal dir "resolvent amb atenció i respecte"?

- Escollir una actitud d'atenció i escoltar les altres persones mentre parlen.
- Escoltar atentament les opinions i les veus dels altres per entendre les i sentir a comprendre'ls.
- No pensar que l'altra persona parla amb dubtes i equivocacions. En el diàleg ha d'haver-hi confiança i respecte.

• No t'has d'acord amb els teus companys i penjar dues propostes per millorar les situacions de diàleg a la vostra classe.

Proposta didàctica per desenvolupar a la tercera sessió de la quarta edició (curs 2002-2003).

La segona part consistia en el treball de la proposta normativa que anteriorment hem presentat i, a partir d'aquesta, hi havia un exercici de clarificació conceptual i memorització.

La tercera proposta era que pensessin com eren a la seva classe les situacions de diàleg. A partir de la descripció, es demanava que en aquells casos que havien identificat dificultats o punts febles proposin diferents solucions per millorar-los. També es donava continuïtat a l'activitat demanant-los que observessin com eren, a partir d'aquell moment, els seus diàlegs.

La incorporació del dictat mut dins d'aquesta sessió ens va permetre consolidar la incorporació de jocs per experimentar un projecte més vivencial i lúdic, diferent de les maneres de fer habituals a l'aula. Aquest fet va satisfer tots els agents, i des de llavors, es va mantenir com a proposta sistematitzada. L'únic element que ha variat des de llavors ha estat la incorporació d'algunes fotografies que mostren situacions de diàleg de nens i nenes del Consell d'Infants i que reforcen els continguts.

· *El dictat mut, pq era molt divertit de fer.*(01E2,6)

· *El dictat mut. Pq m'ho vaig passa molt bé i ens va fer pensar i a mi m'encanta pensar.* (01E6,10)

Les orientacions didàctiques d'aquesta sessió acumulen totes les propostes d'activitats dissenyades i que entenem que el tutor pot utilitzar en qualsevol espai per aprofundir-hi encara més.

Sessió 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

Aquesta sessió, al llarg de les sis edicions del projecte, ha tingut uns fonaments bàsics, tal com hem comentat en el moment de descriure els continguts. En efecte, els continguts es van consensuar en les tres primeres edicions s'han mantingut. En els orígens del projecte es va voler desdoblar en dues sessions, però aquesta experimentació no va ser satisfactòria perquè es donava massa protagonisme al Consell d'Infants i no als continguts de valor del conjunt del projecte.

La finalitat d'aquesta sessió és escollir el representant de la classe de cinquè al Consell d'Infants com a òrgan de participació ciutadana dels nens i les nenes de Sant Feliu. S'entén que és una sessió de síntesi, ja que els elements referents a l'elecció tenen relació amb els continguts treballats en les altres sessions.

Aquesta sessió ha estat la més ben valorada des dels inicis del projecte per tots els agents. En ella, des del principi, es van concretar elements suggeridors i pràctics que feien molt significatiu tot el que hi passava i despertava l'interès dels nens i les nenes.

Un d'aquests elements significatius és la participació dels nens i les nenes del Consell d'Infants per presentar en què consistia aquest òrgan, què és, quines accions ha fet, com treballa... Aquesta col·laboració és molt significativa per a l'alumnat de cinquè perquè el fet que infants com ells els expliquessin què fan els aporta molts elements de realitat i de proximitat.

La presentació del Consell dura un quart d'hora aproximadament i després hi ha temps per fer preguntes i/o per clarificar algunes de les qüestions que s'han plantejat. En aquesta part de la sessió, els representants són acompanyats per un dels dinamitzadors del Consell per donar-los suport i per si els nervis els traeixen. La intervenció del Consell es prepara en una sessió de treball amb els representants. Per a la presentació, sempre s'intenta que es formin parelles en què, com a mínim, hi hagi un nen o una nena que vagi a l'escola on es presentarà el Consell.

En relació amb la participació del Consell d'Infants hi ha hagut una variació important, que es va donar a partir de la quarta edició del projecte (curs 2001-2002): es va traslladar la presentació del Consell d'Infants a la tercera sessió. El motiu principal va ser que si els nens i les nenes havien de decidir lliurament si volien formar part del Consell, havien de reflexionar-hi i havien de prendre una decisió compromesa i no precipitada, tal com havia succeït en les tres primeres edicions. També hi havia un altre element: havien de consultar-ho amb els pares i això feia que es reprimissin a l'hora de presentar-se com a candidats. De vegades, si es presentaven i eren escollits, després els pares els obligaven a deixar-ho.

Traslladant a la tercera sessió aquesta activitat teníem temps de proposar una segona activitat que ajudés els possibles candidats a reflexionar sobre per què es volien presentar i a comentar-ho amb les famílies.

Aquesta sessió sempre ha tingut una imatge que ha introduït els continguts. En la primera edició, hi va haver el logo del Consell d'Infants. A la segona i tercera edició, la portada del llibre de "La ciutat dels infants", de Francesco Tonucci. I, en la resta d'edicions, es va incorporar la foto dels nens i les nenes del Consell el dia de la constitució amb la pancarta "Sant Feliu, ciutat dels infants."

A continuació presentarem els diferents moments que hi ha hagut respecte d'aquesta sessió.

1r Què és un representant i que és el Consell d'Infants? Elecció informada

A les dues primeres edicions del projecte hi va haver una forta presència d'elements conceptuals i d'informació per presentar als nens i les nenes què era un representant i què era el Consell d'Infants. A la sessió es van incorporar, a petició dels tutors, documents que presentaven el Consell d'Infants i les accions que havia fet l'any anterior. Se suggeria als tutors que llegissin tota aquesta documentació dins de l'àrea de Llengua, abans que es desenvolupés aquesta sessió.

Abans que vinguessin els representants del Consell es proposava als nens i les nenes una activitat perquè reflexionessin sobre què era un representant, quines funcions tenia i quines eren les seves característiques. L'activitat consistia en la lectura d'un text i la comprensió crítica per poder aprofundir en el concepte de representant i, mitjançant el debat conjunt, es definia el perfil del representant i els aspectes necessaris per fer una elecció conscient i responsable.

L'elecció del representant al Consell d'Infants

Moltes vegades utilitzem termes o parlem de les coses com si tots les entenguéssim. Però no sempre és així. Mira què li passa a la Marta.

A l'assemblea d'avui, la Maria, mestra de cinquè, ha demanat als seus alumnes i a les seves alumnes que pensessin en un nen o una nena com a representant per al Consell d'Infants de la ciutat, ja que en la pròxima assemblea s'ha d'escollir. La Marta no ha entès a què es referia la mestra quan ha dit que era necessari buscar un nen o una nena que fes de representant. Per això, quan ha acabat l'assemblea, ha buscat al diccionari el significat d'aquesta paraula. Al diccionari ha trobat: "representant: *m i f* Persona que representa un col·lectiu."

La Marta, tot i que ha llegit la definició al diccionari, encara té molts dubtes

Ara intentarem ajudar la Marta a entendre millor què significa la paraula "representant". Per això, torna a llegir la definició del diccionari i respon les preguntes que et fa la Marta.

MARTA: He consultat el diccionari, però no he entès gaire bé què és un representant: M'ho pots explicar amb les teves paraules? Un representant és

MARTA: Però, què ha de fer un representant? De quines coses s'encarrega? Un representant s'encarrega de.....

MARTA: I per què hem d'escollir nosaltres el representant, i no la mestra o l'alcalde? L'hem d'escollir nosaltres perquè.....

MARTA: Ah! Ja ho he entès, és com escollir la presidenta o el president del Govern. Però això d'escollir representant és molt complicat, perquè jo veig als meus pares que quan han d'escollir president, a vegades, tampoc no saben què han de fer. Però, com es fa l'elecció del representant?

Explica a la Marta com realitzarieu l'elecció d'un representant a la vostra classe:.....

MARTA: Moltes gràcies. M'has ajudat a entendre el que significa ser representant. Ara em queda el més difícil: pensar qui dels meus companys i de les meves companyes de classe farà millor les funcions de representant i, per tant, qui d'ells crec que hauria de representar la nostra classe. Què demanaries a un bon representant?.....

Reproducció del recurs didàctic per aprofundir en la figura del representant a les dues primeres edicions.

aspectes presentats. També és un moment en què el monitor o el dinamitzador del Consell introdueix algun aspecte que no s'ha tractat o alguna pregunta perquè els representants abordin algun tema.

Per facilitar que aquesta intervenció aportí elements als infants de cinquè per conèixer què és i què fa el Consell d'Infants i perquè prenguin consciència que és un òrgan de participació que fa coses i és molt important assistir-hi i comprometre-s'hi, intentem que les parelles estiguin formades per un representant que fa un any que forma part del Consell i per un altre que en fa dos, per equilibrar la vergonya i la por d'intervenir davant dels seus companys. Però, en les diferents edicions, hem pogut veure que l'element més rellevant és que els representants es creguin la feina que fan des del Consell, que la visquin en primera persona i que hagin arribat a sentir-se compromesos amb la ciutat i amb els infants.

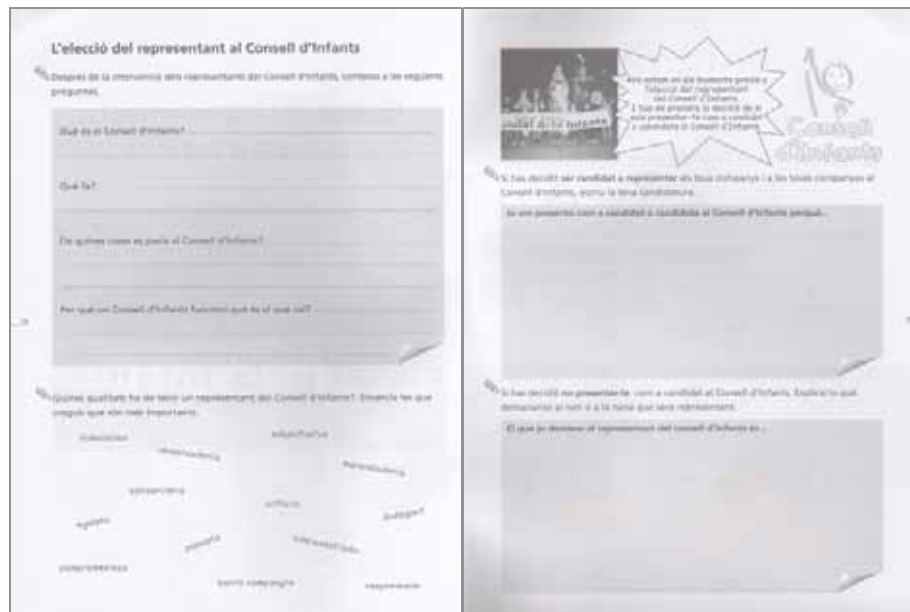
- *Quan va vindre el Carlos el representant de l'any passat. Perque ens va explicar en que consistia el Consell d'Infants.* (02E8,21)
- *Quan van venir la Loli i la Silvia. Pq tenien molta vergonya.* (03E9,7)
- *Quan van vindre les noies a explicar que era el Consell d'Infants, perquè era una mica bastant aborrit.* (03E11,4)

A continuació el monitor presenta la feina que han de fer a casa. Primer, han de reflexionar i decidir si es volen presentar com a representants al Consell d'Infants. Segon, aquells que hagin decidit ser candidats han d'elaborar un petit escrit (candidatura) on expressin les seves intencions, les seves capacitats, els seus compromisos... Els altres han de fer un escrit argumentant què demanen al representant i què n'esperen.

- 2) Període de presa de decisions i de redacció de la candidatura o definició de les característiques que es demana a un representant. Treball individual planificat perquè es dugui a terme fora d'aula.
- 3) Anàlisi del paper dels representants i presentació de les candidatures dins de la primera part de la quarta sessió.

La quarta sessió comença amb l'anàlisi de l'eslògan "Sant Feliu, ciutat dels infants." A partir d'aquesta anàlisi, es recuperen els elements que van aportar els representants en la seva intervenció per clarificar-los i consolidar-los. A continuació es treballa el concepte i les qualitats d'un representant: a partir de diferents termes es fa una anàlisi conceptual on tenen un especial protagonisme els infants que han decidit no ser candidats i que han pensat què demanen al representant.

I, finalment, s'obre el torn perquè els candidats presentin les candidatures. Primer de tot s'apunten els seus noms a la pissarra i se'ls va donant la paraula. És un bon moment per recuperar els elements del diàleg perquè serveixin a uns per poder transmetre el seu discurs (expressar-se amb claredat i obertament) i als altres per poder decidir qui votaran (escoltar amb atenció i respecte).

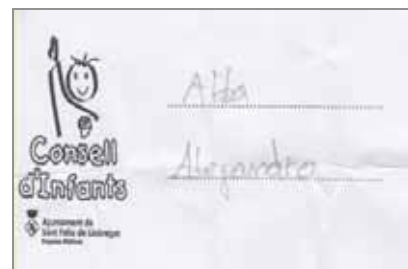
Proposta didàctica per desenvolupar a la quarta sessió a la cinquena edició (curs 2002-2003).

4) L'elecció del representant al Consell d'Infants

Una vegada ja s'han presentat totes les candidatures, s'expliquen breument els diferents procediments que se seguiran per escollir el representant per preparar-los. En la majoria dels casos els proposen ells, tenint com a referència l'experiència que tenen d'acompanyar algun adult a votar.

Els recursos que tenim per a aquesta part de la sessió són:

- Llista dels nens i les nenes de la classe.
- Urna electoral.
- Papereta per emetre el vot.
- Document per aixecar l'acta de l'elecció de representant.

Papereta per emetre el vot.

Per procedir a l'elecció, se segueixen les accions següents:

1. Es constitueix la taula electoral. Entre els nens i nenes que no són candidats es demanen tres col·laboradors perquè desenvolupin les funcions següents:
 - Cridar per ordre de llista els nens i les nenes.
 - Retirar el paper que cobreix la ranura de l'urna.
 - Fer el recompte de vots i anotar-los a la pissarra.
 - Redactar l'acta de l'elecció del representant.
2. Es reparteixen les paperetes entre els nens i les nenes perquè puguin votar. Han d'anotar-hi el nom de dos candidats que segons la seva opinió poden ser representants al Consell. S'insisteix perquè cadascú ho decideixi personalment, sense influències de ningú, i es comenta que el vot ha de ser secret.
3. A partir de la llista es van cridant tots els votants, els quals dipositen el vot.
4. S'obre l'urna i els membres de la taula fan el recompte: dos llegeixen els noms de les paperetes i un anota els noms dels infants votats a la pissarra.
5. Es proclama quin dels candidats ha estat escollit pels seus companys i s'aixeca l'acta dels resultats obtinguts. Normalment, sense que s'hagi planificat, els nens i les nenes aplaudeixen.

Aquest és un moment certament complicat per als candidats que no han sortit escollits pels seus companys, tal com expressa la valoració següent:

Quan a l'Oriol només el van votar dues persones.

Pq feia molta llàstima i va tenir un bon disgust.

(03E7,11)

El paper del monitor, juntament amb el del tutor, és molt important. Han de reconèixer que totes les candidatures eren bones i expressaven coses prou importants per a la ciutat i que, tot i no haver resultat escollits, poden col·laborar amb el representant per fer coses, per portar propostes al Consell o per participar en alguns dels actes que organitza el Consell d'Infants.

Candidats	Vots
Josep	3
M. Serra	0
David	2
María	3
Lucas	0
Adrià	2
David	2
David	2
David	2
David	2
David	2

Signatures: Votant, Votant, Votant

Escrit Pello de Llorca, 22. Barcelona 2000

Acta de l'elecció.

Per tancar la sessió i el projecte, el monitor fa una intervenció per promoure la implicació de tots els infants en la ciutat mitjançant diferents espais que tenen per fer-ho: la bústia del Consell, que està a l'entrada de l'escola; la pàgina web del Consell; l'espai de la ràdio... A part d'això, el monitor explica que el representant els anirà informant dels temes que treballin i els demanarà col·laboració en alguns dels projectes. A més li han de fer arribar les seves propostes i els seus suggeriments. El monitor comenta que el treball junts s'ha acabat, però que ara comença la feina de veritat, ja que han de treballar tots junts perquè la ciutat millori a partir de les seves aportacions.

S'acaba la sessió repartint les invitacions entre tots els infants de la classe per assistir a l'acte de constitució del Consell d'Infants, que se celebra el 20 de novembre amb motiu del Dia Universal dels Drets dels Infants.

La presentació de l'evolució de la proposta didàctica del projecte a les aules ens ha permès identificar quines han estat les transformacions que cada una de les sessions han seguit i que, en el seu conjunt, han fet possible que el desenvolupament del projecte a les aules aproximés els nens i les nenes al seu paper de ciutadans actius i a l'òrgan de referència que vetlla perquè la ciutat sigui més propera als infants.

El treball a l'aula, després de sis edicions, es fonamenta en activitats lúdiques que fan emergir els elements essencials dels drets dels infants, de la participació i el diàleg com a eines per fer coses en el si de la ciutat i de l'elecció democràtica d'un representant dins del Consell. Considerem que hem construït conjuntament una proposta que ens permet treballar els objectius i les dimensions dels continguts proposats i que, en la seva evolució, hem aconseguit un equilibri entre la incidència de cada una de les sessions desenvolupades, tal com ens ho van fer saber els agents implicats.

Aquest capítol ha volgut reflexionar sobre l'evolució del projecte al llarg de les sis edicions. Per fer-ho, hem tingut en compte els moments principals en què s'han identificat les transformacions per definir i planificar una nova edició i les millores introduïdes en el marc dels espais d'experimentació i de deliberació que han anat modificant la mateixa pràctica i les estratègies didàctiques.

